VÝROČNÍ ZPRÁVA 2004

AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČESKÉ REPUBLIKY

AOPK ČR Praha
2005

VÝROČNÍ ZPRÁVA 2004

AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY
A KRAJINY ČESKÉ REPUBLIKY

AOPK ČR
PRAHA
2005

1 Úvod 5

2 Organizace 7

3 Hlavní okruhy odborné činnosti 10

3.1 Natura 2000 10

3.2 Podpora orgánů státní správy ochrany přírody a krajiny 12

3.3 Krajinotvorné programy 14

3.4 Péče o zvláště chráněná území 18

3.5 Správa státního majetku 21

3.6 Ochrana druhové rozmanitosti 23

3.7 Mezinárodní spolupráce 28

3.8 Péče o jeskyně 32

3.9 Státní program ochrany přírody a krajiny ČR 35

3.10 Ústřední seznam ochrany přírody (ÚSOP) 36

3.11 Informační systém ochrany přírody 37

4 Vědeckovýzkumná činnost 39

5 Konference a semináře 40

6 Publikační činnost 41

7 Seznam použitých zkratek 42

8 Seznam boxů 43

1 Úvod

Rok 2004 přinesl pro ochranu přírody v České republice zásadní změny. Mezi bezesporu nejvýznamnější patří novela zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, která reagovala především na vstup České republiky do Evropské unie (EU) a s tím související povinnost důsledně naplnit příslušné právní normy Evropských společenství (ES).

Nejdůležitějším úkolem Agentury ochrany přírody a krajiny ČR se tak stala příprava odborných podkladů pro vytvoření soustavy chráněných území Natura 2000, která musí být vyhlášena na základě směrnice č. 79/409/EHS o ochraně volně žijících ptáků (zkráceně směrnice o ptácích) a směrnice č. 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (směrnice o stanovištích). Výsledkem byl návrh 41 oblastí ochrany ptáků podle směrnice o ptácích a 883 evropsky významných lokalit podle směrnice o stanovištích.

Z významných událostí roku 2004 týkající se činnosti AOPK ČR bych rád uvedl převzetí jeskyně Na Turoldu u Mikulova do přímé správy a provozu a především pak plnohodnotné začlenění do činnosti konsorcia Evropského tematického střediska biologické rozmanitosti. Zapojení AOPK ČR do činnosti uvedeného odborného pracoviště ES lze jednoznačně hodnotit jako ocenění odborné úrovně naší organizace.

Při své činnosti spolupracovala Agentura ochrany přírody a krajiny ČR kromě Ministerstva životního prostředí jako svého zřizovatele zejména se Správou ochrany přírody, správami národních parků, Českou inspekcí životního prostředí, krajskými úřady, správci vodních toků, Lesy České republiky, obcemi i s mnoha nevládními a zájmovými organizacemi, z nichž lze jmenovat například Český svaz ochránců přírody, Český a Moravský rybářský svaz, Českou společnost ornitologickou, Českou společnost pro ochranu netopýrů nebo Českou speleologickou společnost.

Všechny úkoly byly v roce 2004 úspěšně řešeny s ohledem na finanční a personální kapacity naší organizace. Do budoucna považuji za stěžejní vytvoření středisek AOPK ČR v těch krajích, kde doposud chybějí, tzn. se sídly v Liberci, Hradci Králové, Zlíně a Karlových Varech. Tím dojde k dalšímu zlepšení a zpřesnění plošné působnosti AOPK ČR jako odborné organizace ochrany přírody.

Ing. Martin Dušek
ředitel AOPK ČR

2 Organizace

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR (AOPK ČR) zabezpečuje odbornou podporu pro činnost orgánů státní správy a samosprávy na území České republiky a zajišťuje odbornou, vědeckovýzkumnou, monitorovací, metodickou, dokumentační, informační, znaleckou a osvětovou činnost v systému státních organizací ochrany přírody a krajiny.

Obr. 1: *Územní působnost jednotlivých středisek AOPK ČR*

AOPK ČR má celorepublikovou působnost, kterou vykonává prostřednictvím 9 středisek v Praze, Českých Budějovicích, Plzni, Ústí nad Labem, Pardubicích, Havlíčkově Brodu, Brně, Olomouci a Ostravě.
Územní působnost středisek respektuje hranice krajů při zachování principu nedělitelnosti velkoplošných zvláště chráněných území (tj. chráněných krajinných oblastí a národních parků). V současné době tak jednotlivá střediska vyvíjejí činnost v 1 - 2 krajích.

Obr. 2: *Zpřístupněné jeskyně v ČR*

AOPK ČR rovněž provozuje všech 13 veřejnosti zpřístupněných jeskyní, tj. j. Balcarka, Kateřinské j., Sloupsko-šošůvské j., Punkevní j., Bozkovské dolomitové j., Chýnovské j., Koněpruské j., Zbrašovské aragonitové j., Javoříčské j., Mladečské j., j. Na Pomezí, j. Na Špičáku a j. Na Turoldu.

Předmětem činnosti AOPK ČR je pak zejména:

- vytváření, správa a vedení Informačního systému ochrany přírody,
- vedení Ústředního seznamu ochrany a přírody a centrální dokumentace ochrany přírody a krajiny,
- správa státního majetku ve zvláště chráněných územích,
- vydávání stanovisek a expertních posudků pro orgány státní správy a pro ostatní právnické a fyzické osoby,
- odborná, vědeckovýzkumná a znalecká činnost a šíření informací v oblasti ochrany přírody a krajiny,
- shromažďování podkladů a administrace krajinotvorných programů, zejména Programu péče o krajinu a Programu revitalizace říčních systémů,
- uskutečňování opatření k ochraně přírody, krajiny a přírodního dědictví,
- mezinárodní spolupráce v ochraně přírody a krajiny včetně výkonu vědeckého orgánu CITES (Úmluvy o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin),
- ochrana a provoz zpřístupněných jeskyní.

Obr. 3: *Organizační struktura AOPK ČR k 31.12.2004*

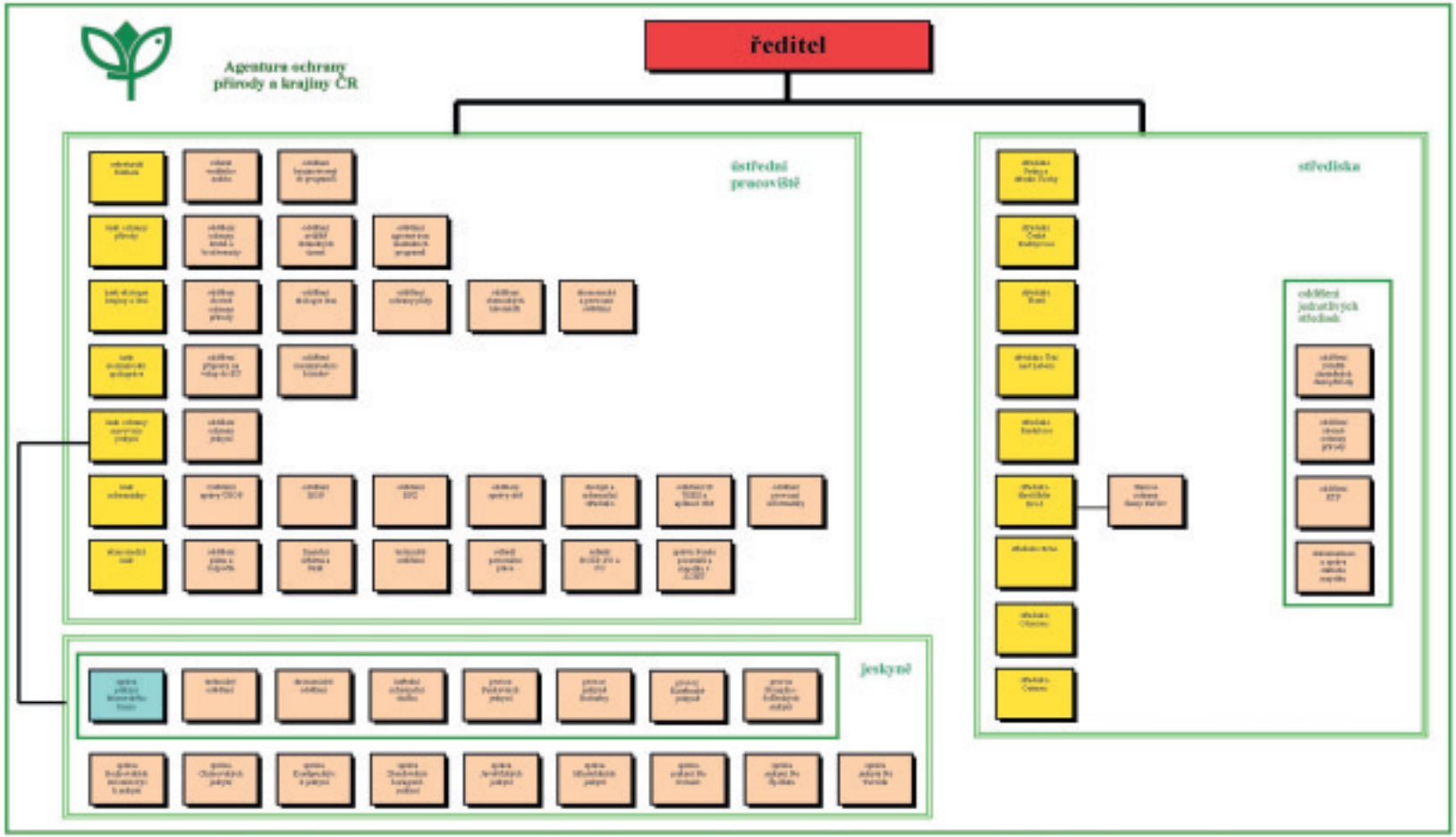

3 HLAVNÍ OKRUHY ODBORNÉ ČINNOSTI

3.1 NATURA 2000

Obr. 4: *Logo soustavy Natura 2000*

Dokončení přípravy soustavy Natura 2000 v České republice představovalo jeden ze stěžejních úkolů AOPK ČR v roce 2004. Na základě vyhodnocení rozsáhlého množství údajů shromážděného v letech 2000 – 2003 bylo dokončeno navržení evropsky významných lokalit do národního seznamu. Lokality byly podle specifických odborných kritérií navrhovány zvláště pro jednotlivé druhy planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů a pro typy přírodních stanovišť (biotopy). Největší pozornost byla věnována navržení tzv. přírodních komplexů, tj. lokalit vhodných pro ochranu typů přírodních stanovišť, ze kterých byly podle zpracovaného algoritmu vybrány evropsky významné lokality pro biotopy. Návrhy pro jednotlivé druhy a stanoviště byly mezi sebou porovnány a na základě srovnání byly odborně vymezeny výsledné evropsky významné lokality pro Českou republiku, které vznikly sjednocením původních návrhů. V únoru 2004 byl návrh 905 lokalit předán Ministerstvu životního prostředí. MŽP seznam zveřejnilo v dubnu 2004. Návrh národního seznamu byl poté pro předjednávání lokalit s vlastníky a uživateli, který zajišťovala Správa ochrany přírody (SOP), v průběhu května a června 2004 zpřesněn. Na základě připomínek vlastníků a uživatelů shromážděných SOP z předjednávání proběhlo v červenci a srpnu 2004 vypořádání pod vedením MŽP za intenzivní spolupráce AOPK ČR a SOP. Na základě výsledků vypořádání připravila AOPK ČR v listopadu 2004 aktualizovaný návrh národního seznamu čítající 883 lokalit a návrh příloh nařízení vlády ke každé lokalitě, který sloužil jako podklad pro meziresortní připomínkové řízení. Vlastní řízení bylo zahájeno v listopadu a ukončeno v prosinci 2004, kdy se nařízením o národním seznamu evropsky významných lokalit začala zabývat vláda ČR. Vláda schválila národní seznam 863 evropsky významných lokalit 22.12.2004. Výsledná podoba národního seznamu schváleného vládou ČR byla zapracována do konečného vymezení evropsky významných lokalit a jejich průvodních zpráv v databázi Access.

V roce 2004 byla věnována maximální pozornost též dokončení rozsáhlého mapování biotopů, konkrétně kontextovému a podrobnému mapování, i následnému digitálnímu zpracování získaných aktuálních hodnověrných údajů. Koordinaci provádělo ústředí AOPK ČR, které řídilo celý řešitelský tým a zajišťovalo odborné i administrativní vedení mapování. Terénní pracovníci zmapovali celkem 738 834 ha na celém území ČR, z toho 128 607 ha podrobného mapování a 610 227 ha kontextového mapování.

Podle dosavadních výsledků mapování biotopů byla zpracována digitální vrstva s databází, která sloužila jako podklad pro metodicky připravenou kompletaci zásobníku zmiňovaných přírodních komplexů. Postupující digitalizace mapování biotopů umožnila stanovit lokality vhodné pro ochranu typů přírodních stanovišť, které mohou sloužit jako rezerva pro případné požadavky Evropské komise (EK) na doplnění národního seznamu evropsky významných lokalit.

Byly publikovány metodické příručky *Zásady managementu lesních typů přírodních stanovišť pro soustavu Natura 2000* a *Zásady managementu nelesních typů přírodních stanovišť*. Na dvou mode-

lových oblastech Chřiby a Soutok proběhla digitální prostorová analýza zastoupení lesa a vrstvy mapování biotopů.

Obr. 5: *Vyhlášené ptačí oblasti*

BOX 1: Natura

- Natura 2000 je soustava chráněných území významných z hlediska Evropských společenství (ES) vytvářená podle legislativních předpisů ES – směrnice č. 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (směrnice o stanovištích) a směrnice č. 79/409/EHS o ochraně volně žijících ptáků (směrnice o ptácích).
- Tvoří ji dva typy území – ptačí oblasti (SPA - Special Protection Areas) a evropsky významné lokality (SCI – Sites of Community Importace).
- Území soustavy Natura 2000 jsou navrhována podle odborných kritérií uvedených ve směrnici o stanovištích.
- Cílem soustavy Natura 2000 je zachovat současný stav chráněných jevů na lokalitách v souladu s hospodářskými i regionálními zájmy a ve spolupráci s dotčenými subjekty, které v území žijí a hospodaří.
- Natura 2000 v ČR byla vymezena na základě rozsáhlého mapování biotopů a cílových druhů a poddruhů planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů prováděného v letech 2000 – 2004.

3.2 PODPORA ORGÁNŮ STÁTNÍ SPRÁVY OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY

Podpora orgánů státní správy ochrany přírody a krajiny na všech jejích stupních patří k nejvýznamnějším činnostem AOPK ČR. Spolupráce se státními orgány se týká přípravy podkladů pro rozhodování (přímá podpora), účasti na přípravě legislativních norem (legislativní podpora) a přípravě odborných metodik (metodická podpora).

Přímá podpora orgánů ochrany přírody je rozsahem nejvýznamnější. AOPK ČR připravuje odborné podklady a stanoviska v problematice:

- obecné ochrany rostlin a živočichů (§5 zákona č.114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů),
- ochrany volně žijícího ptactva (§5b zákona č.114/1992 Sb.),
- ochrany krajinného rázu (§12 zákona č.114/1992 Sb.),
- ochrany zvláště chráněných druhů (§56 zákona č.114/1992 Sb.),
- ochrany zvláště chráněných území, ZCHÚ (§43 zákona č.114/1992 Sb.),
- ochrany a využití jeskyní (§10 zákona č.114/1992 Sb.),
- ochrany dřevin (§7 zákona č.114/1992 Sb.),
- památných stromů (§46 zákona č.114/1992 Sb.)
- povolení kácení dřevin (§8 zákona č.114/1992 Sb.),
- přechodně chráněných ploch (§13 zákona č.114/1992 Sb.),
- registrace významných krajinných prvků (§6 zákona č.114/1992 Sb.).

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR

ZNALECKÝ POSUDEK

Obr. 6:
Znalecký posudek vypracovaný AOPK ČR

Stanoviska jsou nejčastěji vydávána pro MŽP, krajské úřady, Správu ochrany přírody, správy národních parků, Českou inspekci životního prostředí (ČIŽP), magistráty, pověřené obecní úřady a Policii ČR. Nezbytnou součástí přípravy odborných podkladů zůstává účast pracovníků AOPK ČR na terénních šetřeních a jednáních.

Samostatnou problematiku představuje vydávání stanovisek k záměrům na zřízení hraničních přechodů a přeshraničních turistických stezek a změn jejich využívání.

AOPK ČR je v souladu se zákonem č. 36/1967 Sb. o znalcích a tlumočnících jmenována soudně znaleckým pracovištěm v problematice ochrany přírody a krajiny. V roce 2004 AOPK ČR vypracovala 33 soudně znaleckých posudků, nejvíce pro Českou inspekci životního prostředí; a pro městské úřady a magistráty (po 13), pro Policii ČR tři posudky. 18 posudků se týkalo problematiky památných stromů a dendrologie, 3 posudky CITES (viz str. 29), 3 posudky krajinného rázu, 3 posudky druhové ochrany, 4 posudky obecné územní ochrany a 2 posudky zvláštní územní ochrany.

Legislativní podpora státní správy spočívala v roce 2004 zejména v účasti na přípravě:

- nařízení vlády ČR pro vyhlášení ptačích oblastí (viz str. 10).
- nařízení vlády ČR, kterým se stanoví seznam evropsky významných lokalit (viz str. 10).
- seznamu druhů pro vyhlášku č. 227/2004 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 100/2004 Sb. o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů (zákon o obchodování s ohroženými druhy). Vyhláška uvádí druhy podléhající povinné registraci podle CITES na území ČR a naopak vymezuje druhy, které jsou z této povinnosti vyjmuty.
- seznamu zvláště chráněných druhů pro novelizaci vyhlášky č.395/1992 Sb. - zařazení druhů z přílohy IV směrnice č. 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin,
- nařízení vlády ČR, kterým se stanoví druhy a počet ptáků, pro které se vymezují ptačí oblasti,
- vyhlášky Ministerstva životního prostředí, kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, v souvislosti s vytvářením soustavy Natura 2000.

V neposlední řadě se AOPK ČR věnuje připomínkování právních norem významných z hlediska ochrany přírody a krajiny připravených MŽP a v rámci meziresortních připomínkových řízení předpisů navrhovaných jinými resorty.

Metodická podpora orgánů státní správy ochrany přírody souvisí se snahou o sjednocení postupů při rozhodování v záležitostech týkajících se ochrany přírody a krajiny a při zajišťování péče o zvláště chráněné části přírody (zvláště chráněná území, zvláště chráněné druhy a památné stromy) mezi různými složkami státní správy, založeném na nejnovějších odborných poznatcích. V roce 2004 byla publikována *Metodická příručka pro praktickou ochranu netopýrů* (viz obr. 7).

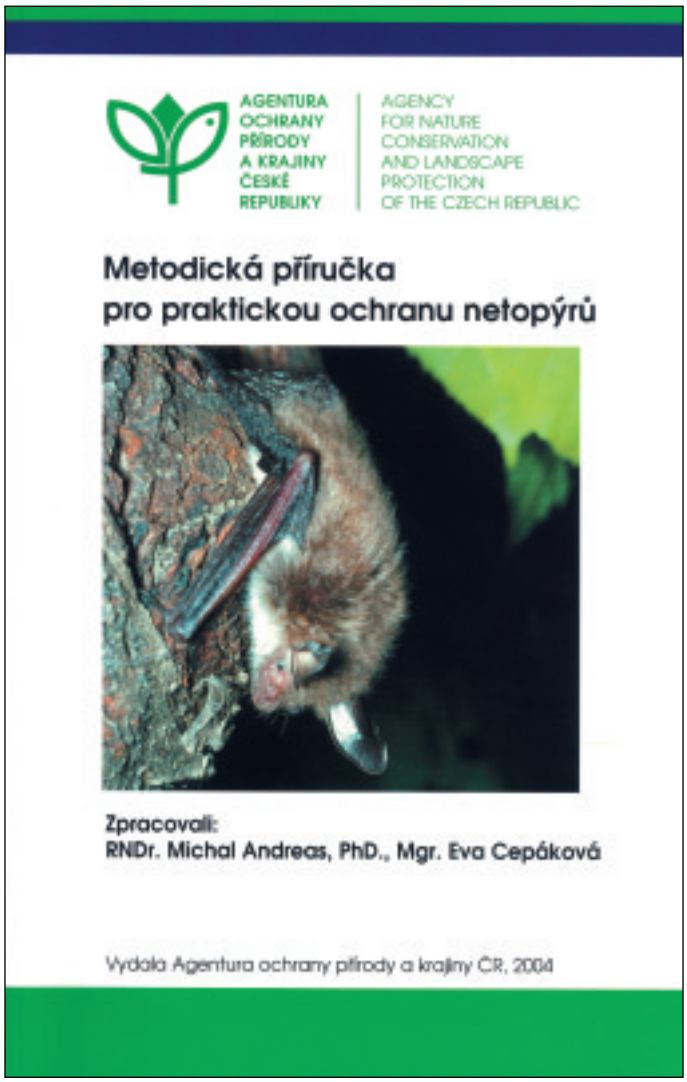

Obr. 7: *Metodická příručka pro praktickou ochranu netopýrů*

3.3 KRAJINOTVORNÉ PROGRAMY

Česká republika zůstává jedinou postkomunistickou zemí, v níž má resort životního prostředí k dispozici finanční prostředky, kterými přímo podporuje k přírodě šetrné hospodaření v krajině.

Program revitalizace říčních systémů

Program revitalizace říčních systémů (PRŘS) byl zahájen v roce 1992. Finanční prostředky na jeho realizaci jsou každoročně vyčleňovány ze státního rozpočtu. Poskytování dotací stanovují pravidla PRŘS, vydávaná MŽP. Organizační složkou státu zabezpečující odbornou agendu programu je AOPK ČR, na regionální úrovni je program zajišťován ve spolupráci s Regionálními poradními sbory.

V rámci tohoto programu jsou podporovány investiční akce, jejichž předmětem jsou zejména zásahy do vodního režimu krajiny (zvyšování retenční schopnosti krajiny, zpomalování povrchového odtoku, likvidace nevhodně provedených odvodňovacích soustav apod.). Tímto programem jsou od roku 2003 podporována výstavba a obnova čistíren odpadních vod a kanalizací, a to v rámci podprogramu f). Tento podprogram navazuje na dříve samostatný Program drobných vodohospodářských ekologických akcí (PDVEA), který byl v r. 2002 ukončen a v rámci kterého jsou od r. 2003 financovány pouze rozestavěné akce.

Tab. 1: *Dotační tituly, platné v roce 2004, včetně předběžného přehledu vynaložených finančních prostředků na jejich podporu a počet realizovaných akcí.*

	typ revitalizačního opatření	počet akcí	tis. Kč
a	Revitalizace přirozené funkce vodních toků, jejich niv, odstavených ramen	33	51 313
b	zakládání a revitalizace prvků územního systému ekologické stability vázaných na vodní režim, mokřadních ekosystémů, revitalizace odvodněných pozemků	7	13 761
c	odstraňování příčných překážek na vodních tocích a podpora technických řešení, která je neobsahují (doplňování a stavba rybích přechodů)	5	20 577
d	revitalizace retenční schopnosti krajiny, výstavba a obnova vodních nádrží	171	220 281
f	výstavba a obnova čistíren odpadních vod a kanalizací vč. zakládání umělých mokřadů	* 54	* 168 622
g	revitalizace přirozené funkce vodních toků s revitalizací retenční schopnosti krajiny	5	6 473
	Celkem	**275**	**481 027**

Zdroj: AOPK ČR (2005)
** V podprogramu f) je zahrnuta i akce za 2 407 tis. Kč, která byla financována ještě z PDVEA.*
AOPK ČR byla v roce 2004 investorem 7 akcí a čerpala z PRŘS celkem 46 263 tis. Kč.

Z uvedeného přehledu vyplývá, že si dominantní postavení mezi realizovanými revitalizačními opatřeními si nadále udržuje výstavba a obnova vodních nádrží (mimo čistíren odpadních vod, ČOV a kanalizace, které jsou díky svému odlišnému charakteru ve srovnání s revitalizačními opatřeními

finančně náročnější). Naproti tomu revitalizace toků jsou stále částečně okrajovou záležitostí. Avšak právě revitalizace AOPK ČR chápe jako prioritní opatření, jejichž dopady na krajinu, vodní prostředí a protipovodňovou ochranu zůstavají stěžejní.

Obr. 8: *Akce zahájená v roce 2004 z Programu revitalizace říčních systémů (PRŘS) – výstavba rybího přechodu v Břeclavi na Dyji. Jedná se o významnou stavbu, neboť díky ní (a v budoucnu i rybímu přechodu na jezu v Bulharech) dojde k otevření posledního zachovalého úseku Dyje a její údolní nivy s říčními rameny přirozeným a geneticky původním rybím společenstvům, která jsou v současné době nucena ukončit migraci z Dunaje pod jezem v Břeclavi.*

Program péče o krajinu

Program péče o krajinu (PPK) vznikl v roce 1996. Financování je vázáno na příslušný kalendářní rok a v rámci PPK jsou žadatelům přiznávány neinvestiční finanční prostředky. Jejich poskytování stanovují pravidla PPK, vydávaná MŽP. Organizační složkou státu zabezpečující odbornou agendu programu je AOPK ČR.

Program péče o krajinu má dva základní podprogramy: Podprogram péče o volnou krajinu (dotační tituly A-C) a Podprogram péče o zvláště chráněné části přírody (podprogram D).

V rámci PPK pro krajinu mimo ZCHÚ byla v roce 2004 zajišťována opatření odpovídající níže uvedeným dotačním titulům:

A. Ochrana krajiny proti erozi

- **A1.** Asanace a stabilizace projevů plošné a rýhové eroze mimo koryta vodních toků
- **A2.** Tvorba biologických protierozních opatření z geneticky a stanovištně odpovídajícího osiva a sadbového materiálu (výsadba dřevin, zakládání trvalých travních porostů - TTP, realizace územních systémů ekologické stability - ÚSES, atd.)

B. Udržení kulturního stavu krajiny

- **B1.** Vytváření podmínek pro zachování významných biotopů včetně vymezených ptačích oblastí (šetrné kosení, likvidace náletových dřevin, extenzivní pastva)
- **B2.** Ošetření památných a dalších významných stromů a alejí

C. Podpora druhové rozmanitosti

- **C1.** Podpora ustupujících populací původních rostlinných a živočišných druhů, jejich přirozených společenstev a stanovišť (rozrušování drnu, prohlubování a vytváření tůněk a umělých drobných vodních ploch)
- **C2.** Opatření k podpoře přírodě blízkého hospodaření v lesích (opatření nad rámec stanovený zákonem o lesích).

Studie a odborné publikace

Tento titul slouží zejména k zpracování podkladových materiálů pro systematické uplatňování programu ve vybraných územních celcích a optimální realizaci určitých opatření v krajině. Žádost o poskytnutí financí se v tomto případě nepodává. Náměty na vypracování studií jsou předkládány přímo středisky AOPK ČR.

Z PPK bylo pro krajinu mimo ZCHÚ v roce 2004 pro AOPK ČR vyčleněno 75 mil. Kč. Z dotačních titulů A až C bylo z celkové finanční částky čerpáno 69,46 mil. Kč na podporu 747 realizovaných akcí. Z titulu *Studie a odborné publikace* bylo v roce 2004 zpracováno 18 odborných prací v celkové hodnotě 5 mil. Kč.

Jak vyplývá z následujících grafů, nejvíce akcí bylo v roce 2004 (tak jako v letech předešlých) realizováno z titulu B1 – především péče o luční a mokřadní biotopy. Nejvíce finančních prostředků však bylo vynaloženo na zakládání protierozních porostů a realizaci ÚSES. Opatření k podpoře přírodě blízkého hospodaření v lesích nebylo realizováno žádné.

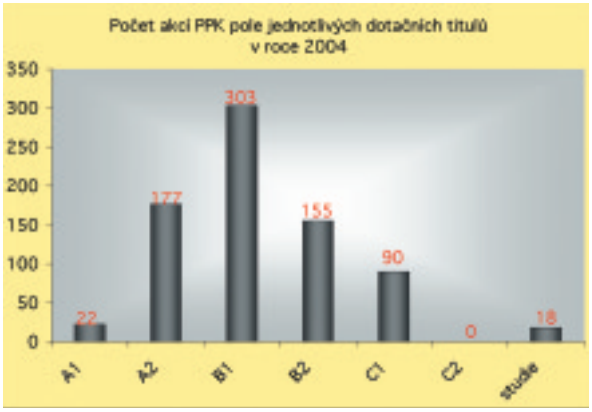

Obr. 9 *Počet akcí PPK (zkratky dotačních titulů viz str. 15) Zdroj: AOPK ČR (2005)*

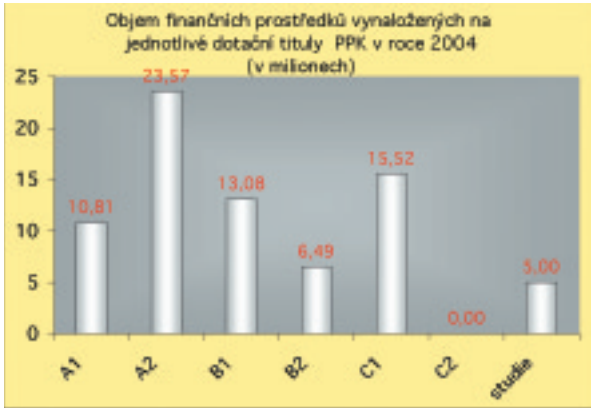

Obr. 10 *Objem finančních prostředků PPK (zkratky dotačních titulů viz str. 15) Zdroj: AOPK ČR (2005)*

Koncepce krajinotvorných programů

V r. 2004 zpracovala AOPK ČR dokument *Koncepce krajinotvorných programů*. Zmiňovaná strategie nastiňuje přístup AOPK ČR k zajišťování těchto programů, a to jak v obecné rovině – např. podpora opatření z jiných resortů státní správy, tak zejména v regionální rovině. To probíhá na základě územních charakteristik a podrobné znalosti příslušných regionů. Následně jsou nastíněna vhodná řešení péče o vybrané lokality nebo územní celky vytipované pracovníky příslušných středisek AOPK ČR, konkrétně prostřednictvím opatření podporovaných z krajinotvorných programů. Regionální koncepce bývá rozčleněna na následující části:

1. Charakteristika regionu - okresy, rozloha, počet obyvatel, hustota osídlení, geomorfologie, říční síť.

2. Komplexní řešení krajinně-ekologické problematiky v konkrétním území - cílem je optimalizace uspořádání ekologicky stabilizačních prvků v území, jejich maximální územní spojitost a plošná pokryvnost. V ideálním případě je realizace spojena s komplexními pozemkovými úpravami. Při výběru konkrétních lokalit bylo možné přihlédnout i k aktivitě obcí, správců toků či jiných subjektů činných v této problematice v daném území.

3. Určení prioritních typů opatření - tento bod koncepce je formulován v kontextu celkového charakteru většího územního celku (např. Znojemska). Územní celek je příslušným regionálním střediskem zhodnocen z hlediska chybějících či žádoucích typů stanovišť (např. mokřady na jižní Moravě).

3.1. Určení speciálních typů opatření - jedná se především o opatření na podporu ustupujících populací původních rostlinných a živočišných druhů, jejich přirozených společenstev a stanovišť, a to jak regionálního, tak celostátního významu (např. podpora populace sovy pálené *Tyto alba*, repatriace lososa obecného *Salmo salar* apod.)

4. Opatření navazující na již realizované akce – zahrnuje opatření, která je třeba opakovat (např. kosení travních porostů), nebo významná opatření, která územně či funkčně navazují na již uskutečněné akce.

Obr. 11: *Lučinka-Hájek sever. Realizace protierozních opatření a tvorby ÚSES na rozlehlých zemědělských plochách v katastru obce Dolní Moravice. Zabránění vodní eroze pomocí úpravy koryta, výsadby břehových porostů a vybudováním dvou bezodtokých poldrů.*

Oba programy (PPK a PRŘS) vycházejí z iniciativy žadatelů o získání státní podpory formou dotace. Uvedená skutečnost do značné míry omezuje žádoucí podporu potřebných opatření. Navíc jsou vázány na dohody s vlastníky příslušných pozemků. Je tedy třeba mít na mysli, že snahy naplňovat zmiňovanou koncepci určuje zájem žadatelů a prostorové možnosti.

BOX 2: Agroenvironmentální programy

- AEP jsou doprovodným nástrojem společné zemědělské politiky Evropské unie, jejichž praktická realizace ve formě podpůrného systému je pro členské státy EU povinná. Současným základním legislativním předpisem ES, na jehož základě jsou AEP vytvářeny, je nařízení Rady č. 1257/1999, tzv. horizontální plán rozvoje venkova (HRDP).
- Zaměření jednotlivých AEP je při dodržení základních požadavků zcela v kompetenci jednotlivých členských států EU.
- Cílem těchto dotačních programů je podpořit takové metody zemědělského hospodaření, které jsou šetrné k životnímu prostředí, ale zároveň jdou nad rámec stanovený zákonem. AEP posilují způsoby využívání zemědělské půdy slučitelné s ochranou a zlepšováním životního prostředí, krajiny a jejích význačných rysů, přírodních zdrojů, půdy a genetické rozmanitosti.
- Rolníci se k těmto programům zavazují dobrovolně podle svého rozhodnutí a možností. Pravidlem je pětileté období smlouvy, ve které se zemědělec zaváže, že bude hospodařit podle daného režimu příslušného AEP.

3.4 PÉČE O ZVLÁŠTĚ CHRÁNĚNÁ ÚZEMÍ

V roce 2004 se péče o zvláště chráněná území (ZCHÚ), zabezpečovaná AOPK ČR, soustředila zejména na maloplošná ZCHÚ, konkrétně na národní přírodní rezervace (NPR) a národní přírodní památky (NPP), nacházející se mimo chráněné krajinné oblasti (CHKO). Jde především o následující činnosti:

Obr. 12: *Ukázka značení ZCHÚ*

Doplňování soustavy zvláště chráněných území zajišťovala zejména střediska AOPK ČR, která vydávala stanoviska k záměrům na vyhlášení územní ochrany a zpracovávala odborné podklady k vyhlašovacímu řízení. Byly připravovány podklady pro přehlášení některých ZCHÚ s nedostatky ve zřizovacích dokumentech a pro vyhlášení zvláštní územní ochrany nových lokalit, které byly postupovány MŽP. Podle požadavků krajských úřadů zpracovávala střediska také odborné a administrativní podklady k vyhlášení přírodních rezervací (PR) a přírodních památek (PP).

Inventarizační průzkumy byly zajišťovány především v rámci projektu VaV/620/2/03 *Inventarizace národních kategorií maloplošných zvláště chráněných území*, který bude ukončen v roce 2005. V jeho rámci bylo rozpracováno 179 inventarizačních průzkumů, v roce 2004 jich skončilo 97, tj. 54 %. V roce 2005 se uzavřou zbývající inventarizace a budou rozpracovány nové. Součástí projektu je i příprava metodického postupu zpracovávání inventarizací pro všechny kategorie ZCHÚ. Při mapování přírodních stanovišť a druhů planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů, pro něž se vyhlašuje soustava Natura 2000 (viz str. 10 - 11), bylo získáno v existujících ZCHÚ velké množství údajů, které byly využity při zpracování inventarizací a následně k tvorbě plánů péče.

Plány péče. Zvýšená pozornost byla v roce 2004 věnována plánům péče o ZCHÚ. Uvedené dokumenty obsahují jak návrhy konkrétních zásahů a opatření, nutných k zachování částí přírody, pro něž byla vyhlášena (předmět ochrany), tak i limity pro využívání území k hospodářským nebo jiným účelům. U ZCHÚ, nacházejících se na lesní půdě, byly plány péče zpracovávány tak, aby mohly být plně využity při přípravě nových lesních hospodářských plánů a osnov. Na přípravě plánů péče se podílela všechna střediska AOPK ČR, pouze menší část z nich vyhotovili externí zpracovatelé jako součást realizace titulu D Programu péče o krajinu (viz str. 19). Všechny zpracované návrhy plánů péče prošly v souladu s vnitřními předpisy AOPK ČR odbornou oponenturou na ústředním pracovišti. Ústřední pracoviště vydávalo také odborná stanoviska k návrhům plánů péče pro NPR a NPP na území CHKO. Střediska AOPK ČR obdobně spolupracovala na přípravě plánů péče pro PR a PP s krajskými úřady.

Péče o zvláště chráněná území. Realizace opatření, zahrnutých do schválených plánů péče, zajišťovala střediska AOPK ČR zčásti na vlastní náklady, převážně však s finanční podporou Programu péče o krajinu (PPK) prostřednictvím vlastníků, nájemců nebo dodavatelských firem. Tento program má samostatný podprogram – *Péče o zvláště chráněné části přírody*, jehož cílem je financování hospodářských opatření a zásahů ve zvláště chráněných územích a jejich ochranných pásmech, spravovaných MŽP. Způsob udělovaní dotací každoročně upravuje směrnice MŽP, v níž jsou podporované činnosti rozděleny na několik okruhů. V rámci prvního okruhu lze v případě nutné potřeby financovat zpracování plánů péče a případně i geodetické práce potřebné pro přesné vymezení dotčeného ZCHÚ. Druhý okruh se týká údržby a budování technických zařízení, sloužících k zajištění státem chráněných zájmů v ZCHÚ (značení, údržba komunikací apod.). Třetím okruhem jsou zásahy a opatření sloužící k odstranění negativních vlivů, působících na ZCHÚ. Poslední zahrnuje opatření na udržení nebo usměrnění existenčních podmínek pro hlavní předměty ochrany území. Do tohoto okruhu spadá největší počet zajišťovaných činností, jako je likvidace náletu dřevin, kosení luk a rákosin, pastva, letnění rybníků, úhorové hospodaření apod.

AOPK ČR zprostředkovala v souladu se *Směrnicí MŽP č.2/2004 pro rok 2004 k Programu péče o krajinu* (dotační titul D) na péči o zvláště chráněná území finanční podporu ve výši 15 451 tisíc Kč. Čerpání finančních prostředků podle jednotlivých titulů PPK je uvedeno v následující tabulce.

Tab. 2: *Čerpání finančních prostředků v rámci Programu péče o krajinu, dotačního titulu D, zprostředkované AOPK ČR v roce 2004*

Dotační titul	Předmět podpory	%	tis. Kč
D1	vyhotovení plánů péče pro NPR a NPP, geodetické práce	13	1 984
D2	údržba technických zařízení a objektů sloužících k zajištění státem chráněných zájmů v ZCHÚ	14	2 220
D3	zásahy, směřující k odstranění negativních vlivů, působících v ZCHÚ	9	1 284
D4	opatření podporující další existenci předmětu ochrany v ZCHÚ nebo zvláště chráněných druhů	64	9 963
Celkem		**100**	**15 451**

zdroj: AOPK ČR (2005)

Druhým finančním zdrojem, ze kterého byla realizována hospodářská opatření ve ZCHÚ podle plánu péče, byl Podprogram 215012 – *programové financování státního majetku ZCHÚ ČR*, umožňující financovat hospodářská opatření na pozemcích, které jsou ve správě AOPK ČR.

Administrativně a finančně je podprogram zajišťován v souladu s vyhláškou Ministerstva financí č. 40/2001 Sb. Finanční prostředky na hospodářské zásahy jsou uvolňovány MŽP, a to na základě předloženého investičního záměru.

V roce 2004 byly hospodářské zásahy realizovány v celkem 41 ZCHÚ a čerpáno na ně bylo 2 837 tis. Kč.

Všechny realizované zásahy a opatření ve ZCHÚ jsou podrobně dokumentovány písemnými záznamy, popř. doplněny fotodokumentací. Tato dokumentace je archivována v jednotlivých rezervačních knihách příslušných ZCHÚ, vedených v Ústředním seznamu ochrany přírody (ÚSOP - viz str. 36).

Kontrolní a revizní činnost mapovala stav přírodních poměrů v ZCHÚ i uskutečňování opatření při péči o ně. Výsledky byly opět zaznamenávány do rezervačních knih. Kontrolu prováděli pracovníci středisek AOPK ČR i ústředního pracoviště.

Odborná stanoviska k žádostem o výjimky z ochranných podmínek ZCHÚ byla na vyžádání MŽP nebo i subjektů požadujících výjimky z ochranných podmínek ZCHÚ průběžně zpracovávána a přikládána k žádostem o povolení činností, které jdou nad rámec ochranných režimů ZCHÚ. Stanoviska připravovala v roce 2004 všechna pracoviště AOPK ČR.

Památné stromy. Ke konci roku 2004 bylo v databázi Ústředního seznamu ochrany přírody – památných stromů celkem 5 326 položek, což představuje více než 20 tisíc stromů. V roce 2004 bylo zařazeno nově do databáze 194 položek, u 64 položek byla zrušena ochrana. Podle požadavků příslušných orgánů státní správy jsou zpracovávány posudky zdravotního stavu památných stromů, vhodných způsobů jejich ošetřování a na základě vlastních šetření jsou doplňovány základní údaje o památných stromech.

Obr. 13: *Památný strom - dub v NPR Terčino údolí*

V roce 2004 se pokračovalo v revizi databáze ústředního seznamu památných stromů. Zatím bylo vyhodnoceno 2 541 položek z celkového počtu 5 326 položek. Z tohoto počtu bylo 1 767 převzato bez připomínek, 187 položek je třeba doplnit, 12 položek bylo označeno ke zrušení, ověřit je třeba další 55 položek.

Ve spolupráci s Výzkumným ústavem Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví v Průhonicích se AOPK ČR podílí na řešení projektu 0114 *Záchrana genofondu památných stromů v České republice*.

BOX 3: Kategorie ZCHÚ

NP – Národní park
CHKO – Chráněná krajinná oblast
NPR – Národní přírodní rezervace
NPP – Národní přírodní památka
PR – Přírodní rezervace
PP – Přírodní památka

(zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů)

3.5 SPRÁVA STÁTNÍHO MAJETKU

Vhodné typy pozemků spravované AOPK ČR jsou tam, kde je to účelné a možné, pronajímány k účelovým hospodářským činnostem. V nájemních smlouvách jsou uplatněny podmínky stanovené orgány státní správy ochrany přírody, zajišťující žádoucí vývoj předmětu ochrany. Jedná se zejména o vodní plochy v ZCHÚ a přilehlé pozemky, na kterých nájemce může zajistit i opatření péče stanovená plánem péče. Ve smlouvách jsou specifikovány podmínky účelových způsobů využití, šetrných k přírodnímu prostředí, např. extenzivnější způsoby rybníkářského hospodaření apod.

Nepodařilo se připravit a nově zpracovat nájemní smlouvy zejména u rybníků převzatých zákonem č. 290/2002 Sb. Smlouvy budou podle potřeby uzavírány v roce 2005 po vodoprávních řízeních, kde budou v hospodářsko provozních řádech uvedeny podmínky rybníkářského využití, které budou součástí podmínek v nájemních smlouvách.

Správa státního majetku je podporována z podprogramu *Programové financování státního majetku v ZCHÚ ČR*. Investiční záměry napomáhají zajišťovat povinnosti vlastníků vyplývajících z platné legislativy. Oddělením správy Fondu pozemků a státního majetku v ZCHÚ jsou zabezpečovány akce stavebního charakteru, především k zajištění provozuschopnosti a funkčnosti vodních děl a jejich uvedení do právního stavu a zajištění slovitelnosti rybníků, opravy hrází, rekonstrukce technických objektů apod.

Část akcí je nutná pro odstranění havarijních stavů na pozemcích zapsaných v majetku AOPK ČR. Povinnosti ukládané orgány státní správy jsou termínovány a AOPK ČR se dostává do problémů s jejich realizací, neboť v krátkých termínech ukládaných ve výzvách nebo rozhodnutích se nepodařilo záměry zaregistrovat a vydat rozhodnutí o účasti státního rozpočtu. Tato opatření byla realizována z provozních prostředků AOPK ČR a z části z účelově uvolněných prostředků. Z těchto důvodů AOPK ČR iniciovala a podílela se se správcem programu na změně prováděcího pokynu k podprogramu na rok 2005, který umožňuje registraci obecného investičního záměru pro celou republiku a rok. V jednotlivých případech v obecném investičním záměru budou uvedeny možné havarijní případy a finanční prostředky budou uvolňovány po uzavření smluv.

Investiční záměry jsou připravovány z části na ústředním pracovišti a konzultovány se středisky AOPK ČR, v některých případech i se správami chráněných krajinných oblastí. Z části je navrhují střediska a dopracovává odd. správy Fondu pozemků a státního majetku v ZCHÚ.

V některých investičních záměrech jsou zahrnuty záměry pro více lokalit, např parametry zvláštních povodní pro rybníky Velký Pařezitý, Krvavý, Kačležský, manipulační řády a hospodářsko provozní řády pro rybníky Černíč, Zličský, Čejka, Starý u Krče, Starý v Nové Vsi, Uchcánek, Zukáček, Skopec, Nový u Krče, Mlýnský u Krče, Velký Pařezitý, Krvavý a Kačležský, Nesyt, Hlohovecký, Prostřední, Mlýnský, Pilský a Dědek, posudky technicko bezpečnostního dohledu pro rybníky Novozámecký, Máchovo jezero, Velký Pařezitý, Krvavý a Kačležský. Jiné investiční záměry řeší opravy a údržbu celé rybniční soustavy včetně revitalizačních zásahů na horních článcích obou větví soustavy, např. rybníčky v ochranném pásmu PR Krvavý a Kačležský rybník. Další akcí většího rozsahu bylo odtěžení eutrofního sedimentu Hlohoveckého rybníka a sanace skalních stěn v Hlásné Třebáni.

Obr. 14: *Novozámecký rybník – majetek státu, správce AOPK ČR*

Další investiční záměry zajišťují opatření pro konkrétní lokalitu. Část z nich bude uskutečněna v roce 2005. Jiná skupina záměrů řeší vznikající havarijní stavy ohrožující životy nebo majetek fyzických a právnických osob nebo odvrací možné sankce za neplnění povinností vlastníků vyplývající z platné legislativy.

Celkem bylo v roce 2004 odd. správy Fondu pozemků a státního majetku v ZCHÚ realizováno 25 akcí v celkovém objemu 11 899 tis. Kč. Prostředky na rekonstrukci výpusti Prostředního rybníka jsou uloženy v rezervním fondu MŽP ve výši 4 145 tis. Kč. Akci nebylo možné uskutečnit vzhledem k nutnosti zrušit veřejnou soutěž. Prostředky ve výši 221 512 Kč jsou uloženy v rezervním fondu AOPK ČR. Problém souvisel se změnou DPH, zejména u akcí přecházejících z roku 2003, kdy bylo nutné uzavírat dodatky ke smlouvám, žádat změnová rozhodnutí apod.

3.6 OCHRANA DRUHOVÉ ROZMANITOSTI

Aktivní ochrana ohrožených druhů planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů je nezbytným doplňkem druhově nespecifické ochrany stanovišť a ekosystémů, uskutečňované kupř. péčí o ZCHÚ nebo krajinotvornými programy. Náplní druhové ochrany zůstává sledování rozšíření a početnosti vybraných prioritních druhů a jejich změn, vyhodnocování příčin ohrožení, kategorizace ohrožení organismů formou červených seznamů a příprava a realizace druhově specifických opatření včetně záchranných programů.

Hlavní aktivity v oblasti druhové ochrany živočichů byly v roce 2004 spojeny s řešením projektu VaV/620/1/03 *Výzkum ekologie a rozšíření, návrh managementu populací a záchranných programů zvláště chráněných druhů živočichů*. Cíle projektu zahrnují přípravu koncepce záchranných programů zvláště chráněných druhů živočichů řazených podle vyhlášky MŽP č. 395/1992 Sb. mezi kriticky a silně ohrožené druhy, přípravu konkrétních záchranných programů a programů péče pro vybrané prioritní druhy, shromáždění údajů o realizaci opatření na podporu živočichů uskutečněných v uplynulých letech a jejich vyhodnocení a mapování výskytu a výzkum biologie vybraných druhů.

Obr. 15: *Rys ostrovid (Lynx lynx)*

Mezi prioritní druhy živočichů, pro něž jsou přednostně připravovány záchranné programy nebo záchranné programy-programy péče, patří velké šelmy – rys ostrovid *(Lynx lynx*), vlk *(Canis lupus)* a medvěd hnědý *(Ursus arctos)*, vydra říční *(Lutra lutra)*, bobr evropský *(Castor fiber)*, sysel obecný *(Spermophilus citellus)*, drop velký *(Otis tarda)* a čtyři druhy motýlů – jasoň dymnivkový *(Parnassius mnemosyne)*, hnědásek osikový *(Euphydryas maturna)*, hnědásek chrastavcový *(Euphydryas aurinia)* a okáč jílkový *(Lopinga achine)*.

Záchranný program-program péče pro velké šelmy je připravován ve spolupráci s Ústavem biologie obratlovců AV ČR, nestátní neziskovou organizací Hnutí Duha, Správou NP a CHKO Šumava a Správou CHKO Beskydy. Klíčovou částí programu bude důkladný monitoring všech druhů velkých šelem a rozsáhlá osvětová kampaň zaměřená na širší veřejnost a cílové skupiny obyvatelstva (chovatelé, myslivci apod.). V průběhu roku 2004 probíhala příprava jednotlivých kapitol podle schválené osnovy pro přípravu záchranných programů a průběžné oponování návrhu s dotčenými zájmovými skupinami.

Záchranný program-program péče pro vydru říční je připravován AOPK ČR (středisko Havlíčkův Brod a stanice ochrany fauny v Pavlově) ve spolupráci s Českým nadačním fondem pro vydru a nezávislými odborníky. Hlavní ohrožující faktory tohoto druhu, na které jsou zaměřena opatření programu, představuje ilegální lov a úmrtnost (mortalita) na komunikacích.

Bobr evropský je posledním druhem konfliktního druhu živočicha, pro něhož AOPK ČR připravuje záchranný program-program péče. Na sestavování dokumentu se významnou měrou podílí Česká zemědělská univerzita Praha a Univerzita Palackého v Olomouci. Návrh programu spočívá hlavně v návrhu zonace území ČR do tří zón s rozdílným přístupem k tomuto druhu. V zónách A bude zaručena přísná ochrana bobra evropského (jedná se především o evropsky významné lokality navržené pro tento druh), v zónách C bude naopak výskyt bobra vyloučen. Snahou tohoto řešení je nedopustit přítomnost bobra v oblastech, kde by v důsledku jeho činnosti mohlo dojít k velmi významným ekonomickým škodám – jedná se především o rybniční soustavy. Na zbývajícím území bude výskyt bobra evropského umožněn za předpokladu, že v důsledku jeho přítomnosti v území nebude docházet k neúměrné hospodářské újmě.

Sysel obecný patří k druhům v ČR bezprostředně ohroženým vyhynutím. V současné době je známo 24 kolonií, které jsou vzájemně izolované a nedochází mezi nimi k výměně jedinců. Izolovanost a omezený počet kolonií výrazně zvyšují pravděpodobnost jejich zániku v důsledku působení náhodných faktorů jako jsou např. choroby nebo nepříznivé počasí v určité části roku. V roce 2004 byla zahájena příprava záchranného programu, na níž se podílejí hlavně Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy Praha a Správa ochrany přírody. Významnou náplní záchranného programu bude snaha o zvýšení počtu lokalit sysla obecného a postupné propojování alespoň některých kolonií.

Drop velký z území České republiky vymizel v průběhu 90. let 20 století. Stále se však na tradičních lokalitách na Znojemsku krátkodobě vyskytují jedinci pocházejících z blízké prosperující populace poblíž rakouského Retzu. Záchranný program připravovaný AOPK ČR ve spolupráci s Krajským úřadem Jihomoravské kraje si klade za cíl znovuobnovit vhodné podmínky pro hnízdění a zimování dropů v této oblasti zejména změnou postupů zemědělského obhospodařování dotčených ploch. Repatriace v lidské péči uměle odchovaných dropů není plánována. V rámci přípravy záchranného programu byl připraven a Evropské komisi předložen návrh projektu LIFE *Návrat dropa velkého jako hnízdícího druhu v České republice*.

Ve spolupráci s Biologickou fakultou Jihočeské univerzity České Budějovice a Entomologickým ústavem AV ČR započala v roce 2004 příprava záchranných programů jasoně dymnivkového, okáče jílkového, hnědáska osikového a hnědáska chrastavcového. První tři druhy jsou vázané na světlé listnaté lesy, hnědásek chrastavcový na extenzivně obhospodařované louky. Všechny druhy jsou v České republice na pokraji vyhynutí. Hnědásek osikový a okáč jílkový obývají poslední lokalitu (hnědásek v Polabí, okáč na jižní Moravě), u zbývajících dvou druhů zatím evidujeme více lokalit, trend početnosti je však výrazně negativní. Záchranné programy budou směřovat ke znovuobnovení vhodných způsobů hospodaření na lokalitách s výskytem těchto druhů.

Obr. 16: *Rak kamenáč (Austropotamobius torrentium)*

Velká pozornost je v rámci řešení projektu věnována mapování aktuálního rozšíření raků v České republice. Při mapování, které probíhá po celém území státu, jsou zaznamenávány všechny druhy raků vyskytující se v našich vodách – dva původní druhy – rak kamenáč *(Austropotamobius torrentium)* a rak říční *(Astacus astacus)* a tři nepůvodní druhy rak bahenní *(Astacus leptodactylus)*, rak pruhovaný *(Orconectes*

limosus) a rak signální *(Pacifastacus lemiusculus)*. Posledně dva jmenované druhy jsou známé jako přenašeči vážného onemocnění, tzv. račího moru, nebezpečného pro naše původní raky. Mapování probíhá systematicky na rovnoměrně rozmístěných stometrových úsecích vybraných pomocí geografického informačního systému (GIS). Celkem je výskyt zmiňovaných korýšů ověřován ve více než 13 000 úsecích. V roce 2004 bylo zmapováno 5 295 úseků. Další informace jsou získávány ověřováním starších nálezových dat z externích zdrojů. Shromáždění aktuálních dat o rozšíření a početnosti je nezbytným podkladem pro strategii ochrany raků na území ČR.

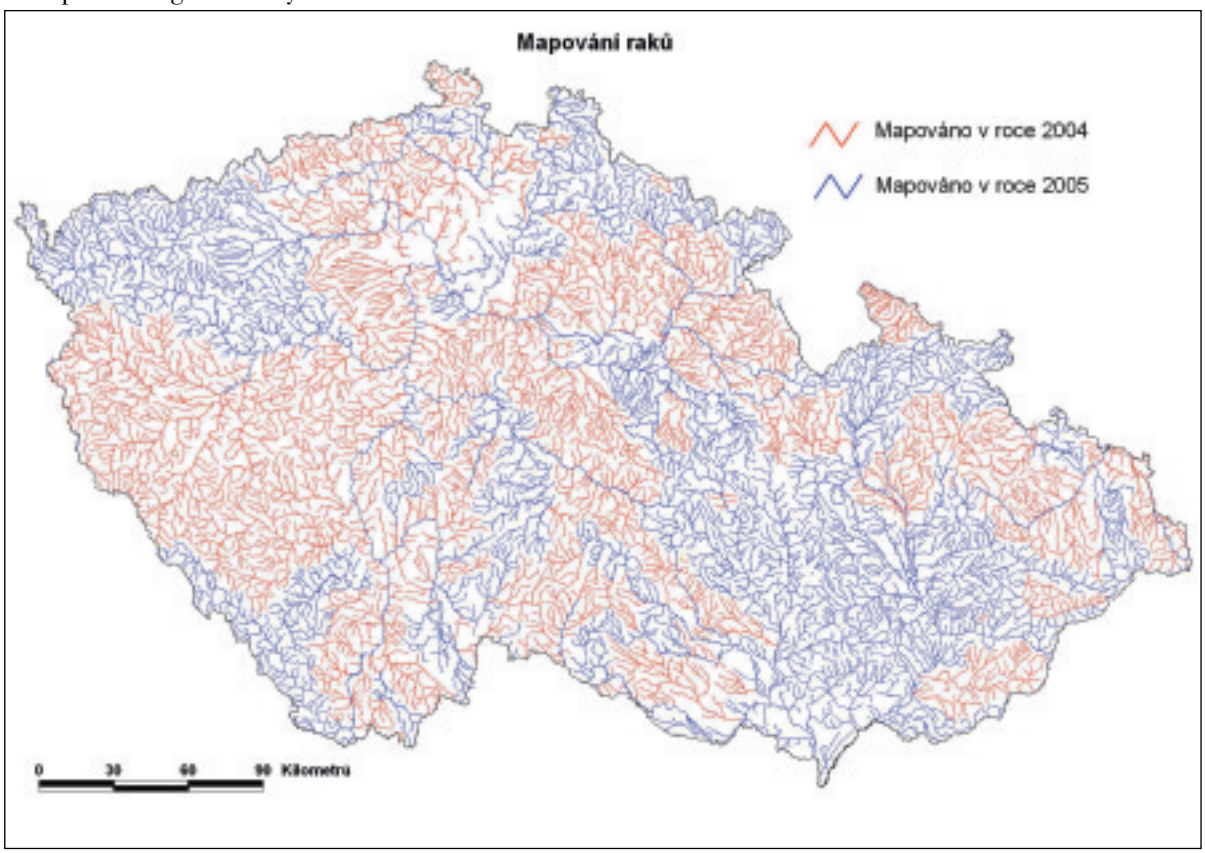

Obr. 17: *Postup mapování raků v ČR*

Kromě ohrožených druhů je při řešení projektu věnována pozornost norku americkému *(Mustela vison)* – nepůvodnímu druhu šelmy vázané na vodní ekosystémy, který se expanzivně šíří po celém území státu. Norek americký je ve středoevropských ekosystémech poměrně novým prvkem s pravděpodobně velmi silným dopadem na původní společenstva jeho potenciální kořisti – velkých druhů bezobratlých a menších obratlovců. Podrobnější poznatky o ekologii norka na území ČR však chybějí. V rámci projektu v roce 2004 probíhalo sledování telemetricky označených jedinců na dvou modelových lokalitách na Vysočině.

AOPK ČR je MŽP pověřena koordinací realizace schválených záchranných programů zvláště chráněných druhů živočichů a rostlin. V případě živočichů probíhala v roce 2004 realizace dvou ministerstvem schválených záchranných programů – pro perlorodku říční *(Margaritana margaritifera)* a tetřeva hlušce *(Tetrao urogallus)*.

Záchranný program perlorodky říční probíhá na vybraných částech jejího areálu rozšíření v ČR. Na prioritních lokalitách v roce 2004 pokračovala speciální péče s důrazem na biotopy důležité pro potravní zásobení jedinců ve vodoteči. Bylo provedeno celkové vyhodnocení početnosti nedospělých perlorodek v polopřirozeném odchovu na Spálenci a změření schránek všech jedinců. Výstavba pomocného odchovného prvku na Spáleneckém potoce byla úspěšně dovedena do fáze, kdy bude možné do něj vypustit první výsadek mladých jedinců. V průběhu roku 2004 byly posouzeny a zhodnoceny vybrané části povodí s výskytem perlorodky a byla navržena opatření pro zlepšení jejich stavu, jež by bylo vhodné uskutečnit v následujících letech.

Záchranný program tetřeva hlušce je koordinován poradním sborem ustanoveným při MŽP, kde má svého zástupce i AOPK ČR. V roce 2004 AOPK ČR zpracovala studii hodnotící realizaci a úspěšnost prvních pěti let programu.

Dalším projektem, kterého se účastní pracovníci AOPK ČR, je repatriace lososa obecného *(Salmo salar)*. V roce 2004 pokračovalo vysazování rozkrmeného plůdku do povodí řek Ohře, Kamenice a Ploučnice. Na konci roku byl výskyt dospělých jedinců lososa opětovně potvrzen v Kamenici a Ploučnici, novým zjištěním je přítomnost dospělé lososí samice v Ohři u Doksan.

Obr. 18: *Matizna bahenní (Ostericum palustre)*

V případě rostlin byly ke konci roku 2004 oficiálně schváleny MŽP tři záchranné programy, a to pro matiznu bahenní (*Ostericum palustre*), rdest dlouholistý (*Potamogeton praelongus*) a vstavač trojzubý (*Orchis tridentata*). Další záchranné programy, které již byly zpracovány a doposud u nich neproběhlo schvalovací řízení nebo jsou těsně před dokončením, se týkají následujících druhů rostlin: hořec jarní (*Gentiana verna*), šídlatka ostnovýtrusná (*Isoëtes echinospora*), hořeček český – (*Gentianella bohemica*), vratička mnohoklaná (*Botrychium multifidum*), sinokvět chrpovitý (*Jurinea cyanoides*) a vybraných druhů rodu kuřička (*Minuartia* spp.).

Konkrétní záchranná opatření a výzkum a monitoring populací byly v roce 2004 realizovány v rámci záchranných programů pro druhy: matizna bahenní, rdest dlouholistý, vstavač trojzubý, hořec jarní, hořeček český, vratička mnohoklaná, i pro druhy a poddruhy, jejichž záchranné programy mají být připraveny v nejbližším období: sinokvět chrpovitý, vybrané druhy rodu kuřička, švihlík krutiklas (*Spiranthes spiralis*), hvozdík písečný český (*Dianthusarenarius subsp. bohemicus*) a koniklec jarní (*Pulsatilla vernalis*).

Zajišťování některých konkrétních úkolů spojených s realizací záchranných programů ohrožených druhů živočichů a vzdělávání veřejnosti v této problematice je úkolem Stanice ochrany fauny v Pavlově u Ledče nad Sázavou provozovaná AOPK ČR, střediskem Havlíčkův Brod. Stanice se stále více zaměřuje na vzdělávání, výchovu a získávání podpory nejširší veřejnosti i cílových skupin obyvatelstva pro druhovou ochranu a tím i ochranu přírody a krajiny. V roce 2004 stanici navštívilo 4 000 zájemců, zejména žáků základních a středních škol z celé ČR. Z konkrétních projektů se stanice zapojuje do programu ochrany vydry říční, programu na ochranu a podporu ohrožených druhů sov a dravců, jako je sýček obecný (*Athene noctua)*, sova pálená (*Tyto alba)*, puštík bělavý (*Strix uralensis)*, sokol stěhovavý *(Falco peregrinus)* a raroh velký *(Falco cherrug)* a péči o handicapované živočichy.

BOX 4:
Záchranné programy a záchranné programy - programy péče pro planě rostoucí rostliny a volně žijící živočichy

Pojem záchranný program je legislativně zakotven v §52 zákona č.114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů. Podle tohoto ustanovení spočívají záchranné programy v návrhu a uskutečňování zvláštních režimů řízeného vývoje, jakými jsou záchranné chovy, vysazení mimo původní areál rozšíření, reintrodukce (repatriace), záchranné přenosy a jiné přístupné metody vhodné k dosažení sledovaného cíle. Takto pojaté soubory aktivit je vhodné využít u druhů, u kterých hrozí přímé riziko vyhynutí nebo vyhubení. Záchranné programy jsou časově, personálně a finančně velmi náročné a jako nástroj ochrany přírody musejí být využívány velmi uvážlivě a pouze v případech, kdy není možné odvrátit riziko vyhynutí nebo vyhubení určitého, z hlediska ochrany přírody obzvláště významného druhu, jiným způsobem.

Kromě záchranných programů je žádoucí u některých druhů připravit a realizovat jiný typ centrálně koordinovaného souboru aktivních opatření. Jedná se zejména o druhy, kterým nehrozí bezprostřední riziko vyhynutí, patří však k tzv. druhům konfliktním a pro ochranu přírody obzvláště významným (klíčové nebo vlajkové druhy). Náplní programu u těchto druhů nejsou většinou manipulace s jedinci příslušného druhu (chovy, repatriace apod.), ale spíše opatření administrativní a legislativní, ochrana a příprava biotopů a důkladný monitoring.

V navržené koncepci záchranných programů zvláště chráněných druhů živočichů je pro tento typ programů použit termín záchranný program-program péče.

3.7 MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE

Obdobně jako v předešlých letech se AOPK ČR zapojila v r. 2004 do mezinárodní péče o přírodu a krajinu v těchto činnostech:

- do května 2004 příprava na vstup ČR do EU, od 1.5.2004 naplňování legislativy ES v oblasti ochrany přírody
- realizace závazků, plynoucích z mezinárodních mnohostranných a dvoustranných úmluv, dohod a protokolů, jejichž smluvní stranou se ČR stala; od 1.5.2004 je zvýšená pozornost věnována těm z nich, mezi jejichž smluvní strany patří i ES
- spolupráce s mezinárodními mezivládními (především odborné instituce OSN a Rada Evropy) a nevládními organizacemi
- zapojení do konkrétních mezinárodních projektů, programů a iniciativ, zaměřených na ochranu přírody a krajiny a na environmentální výchovu, vzdělávání a osvětu.

Příprava ČR na vstup do EU a realizace legislativy ES na ochranu přírody zahrnuje především naplňování směrnice č. 79/409/EHS o ochraně volně žijících ptáků (směrnice o ptácích) a č. 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (směrnice o stanovištích), zejména vytváření soustavy chráněných území ES Natura 2000 (viz str. 10 - 11). I v r. 2004 se AOPK ČR podílela na přípravě agroenvironmentálních programů v ČR (viz str. 17).

Kromě vytváření soustavy Natura 2000 představuje pro AOPK ČR nejdůležitější událost v mezinárodní spolupráci v r. 2004 skutečnost, že se stala členem konsorcia institucí, od ledna 2005 vytvářejících odbornou instituci ES – **Evropské tématické středisko biologické rozmanitosti (ETC/BD)** – viz box č. 5. Zapojení AOPK ČR do činnosti Evropského tématického střediska biologické rozmanitosti chápeme jako ocenění odborné úrovně našeho pracoviště a bude patřit mezi jeho nesporné priority. RNDr. Jan Plesník, CSc. byl zvolen předsedou řídícího výboru ETC/BD, složeného ze zástupců všech 9 partnerských organizací.

Na realizaci jedné z nejdůležitějších norem mezinárodního práva v oblasti životního prostředí, **Úmluvy o biologické rozmanitosti (CBD)**, se AOPK ČR podílí hned v několika oblastech. Od roku 1997 působí jako národní koordinátor Poradního orgánu pro vědecké, technické a technologické záležitosti Úmluvy o biologické rozmanitosti (SBSTTA-CBD). Pracovníci AOPK ČR účastnili jednání *ad hoc* odborné skupiny expertů pro indikátory a monitoring a skupiny expertů pro biodiverzitu vnitrozemských vodních ekosystémů a pro mořskou a pobřežní biodiverzitu (Montreal, říjen 2004) a přispěli k přípravě odborných podkladů z těchto jednání. Do sestavení klíčového strategického dokumentu, *Národní strategie ochrany biologické rozmanitosti ČR*, se zapojili jak autorsky, tak editorsky. Strategie bude v r. 2005 předložena vládě ČR a měla by vytyčit nesprávné priority při naplňování CBD v ČR, a to mj. v souvislosti s již odsouhlasenými prioritami ES. Byla vydána publikace *Status of biological resources and implementation of the Convention on Biological Diversity in the Czech Republic* (Stav biologických zdrojů a naplňování Úmluvy o biologické rozmanitosti v České republice). AOPK ČR byla jmenována MŽP národním koordinátorem Informačního systému Úmluvy o biologické rozmanitosti (CHM) v ČR. Od dubna 2003 je na webovské adrese www.chm.nature.cz zprovozněn uvedený informační systém pro ČR. Obsah stránek je průběžně aktualizován a doplňován o nové informace a data o datech (metadata).

Pro 3. mezivládní konferenci *Biodiverzita v Evropě*, která se uskutečnila v lednu 2004 v Madridu, připravila AOPK ČR ve spolupráci s dalšími institucemi dokument *Pokračování Kyjevské rezoluce o bio-*

diverzitě: návrh akčního plánu pro monitorování a indikátory biodiverzity a přehled o stavu, změnách a vývojových trendech mořské a pobřežní biodiverzity v šířeji pojaté Evropě. AOPK ČR byla zastoupena i v koordinačním týmu pro biodiverzitu, ustaveném při Evropské agentuře životního prostředí (EEA) Kodaň, který připravil návrh projektu *Naplňování indikátorů bioidverzity pro rok 2010* (*IEBI2010*), financovaného z prostředků ES.

Obr. 19: *Ara hyacintový (Anodorhynchus hyacinthinus) obývá hluboké pralesy ve vnitrozemí Brazílie, zpravidla v blízkosti vodního zdroje. CITES I, příloha A*

Pro zasedání skupiny expertů na ochranu rostlin Úmluvy o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť (Bernské úmluvy) byla vypracována studie o realizaci doporučení Stálého výboru č. 40 v ČR (příprava akčních plánů a záchranných programů pro přísně chráněné druhy a poddruhy planě rostoucích rostlin). Ke zdaru 4. evropské konference Planta Europa o ochraně rostlin, svolané v září 2004 do Valencie, přispěli pracovníci AOPK ČR referáty i plakátovými sděleními (postery).

Pracovník AOPK ČR se jako recenzní redaktor podílel na přípravě rukopisu publikací, které budou výstupem megavědeckého projektu *Hodnocení světového ekosystému na začátku tisíciletí* (MA).

Od roku 1997 plní AOPK ČR funkci **vědeckého orgánu CITES, Úmluvy o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin**, v ČR. Od 1.5. 2004, po vstupu ČR do EU, začala platit nová právní úprava regulace obchodu s ohroženými druhy planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů podle předpisů ES. V souvislosti s novou legislativou se významně rozšířila činnost národního vědeckého orgánu CITES, a to o stanoviska k výjimkám ze zákazu obchodních činností pro druhy z přílohy „A" k nařízení Rady (ES) č. 338/1997 a stanoviska k přemístění exemplářů v rámci EU. Zmiňované kompetence vyplynuly ze zákona č. 100/2004 Sb. o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů (zákon o obchodování s ohroženými druhy). Ten vstoupil v platnost právě 1. 5. 2004.

Vědecký orgán CITES v ČR se v r. 2004 zabýval celkem 156 případy. Největší část agendy tvořila běžná stanoviska k dovozu a vývozu exemplářů, na něž se vztahuje úmluva CITES, a tím i příslušné zákonodárství ČR (do května 2004), a zejména stanoviska k výjimkám ze zákazu obchodních činností podle článku 8 odst. 3 písm. d) nařízení Rady (ES) č. 338/1997 – viz tab. 3. Přestože byli pracovníci dalších výkonných orgánů CITES (krajské úřady, správy CHKO a NP) před vstupem do EU odpovídajícím způsobem proškoleni, řada zmiňovaných institucí nepostupovala při vydávání výjimek podle zákona č. 100/2004 Sb. a nařízení Rady (ES) č. 338/1997, když před vydáním rozhodnutí o udělení výjimky ze zákazu obchodní činnosti pro daný exemplář nekonzultovala vědecký orgán. Dochází tak k častým případům, kdy tyto výjimky byly vydány v přímém rozporu s úmluvou CITES a jejím naplňováním v rámci EU.

Obr. 20: *Kobra monoklová (Naja couthia) v láhvi s alkoholem zabavená na asijské tržnici bez dokladů. CITES II, příloha B*

Členové řídící skupiny CITES se v průběhu roku 2004 účastnili několika odborných konferencí a seminářů v rámci ČR i v zahraničí. Tajemnice řídící skupiny CITES byla na přelomu září a října 2004 členkou delegace ČR na 13. zasedání Konference smluvních stran CITES v thajském Bangkoku. Celoročně probíhala také výchovná a osvětová činnost jak mezi nejširší veřejností, tak mezi cílovými skupinami, např. mezi zaměstnanci zoologických a botanických zahrad, pracovníky krajských úřadů, přednáškami, články a vystoupeními v hromadně sdělovacích prostředcích. Denně fungovala "telefonická poradna CITES", kterou nejčastěji využívali pracovníci krajských úřadů z celé ČR a v návaznosti na ně i chovatelé a pěstitelé. Největší část dotazů směřovala k udělování výjimek ze zákazu obchodních činností, nezaměnitelnému označení jedinců taxonů, na něž se vztahuje příslušná legislativa, a k pozdním registracím dosud neregistrovaných jedinců.

Tab. 3: *Souhrn písemných stanovisek národního vědeckého orgánu CITES k dovozu, vývozu a výjimkám podle zákona č. 100/2004 Sb. v r. 2004*

Případy	dovoz	vývoz	stanovisko k výjimce	celkem
souhlasné	12	6	58	76
nesouhlasné	5	1	14	20
prozatímní nesouhlas/ k doplnění	0	3	4	7
dotaz do zahraničí	2	0	0	2
nedořešeno	2	1	0	3
část druhů souhlas část ne	7	0	12	19
Celkem	28	11	79	118

zdroj: AOPK ČR (2005)

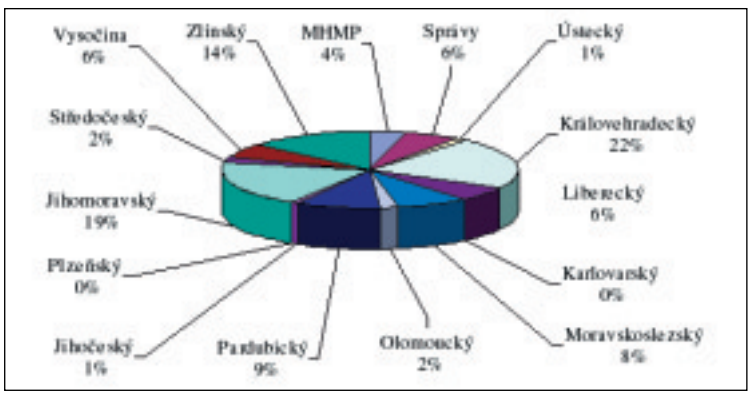

Obr. 21: *Rozbor stanovisek národního vědeckého orgánu CITES na vyžádání výkonných orgánů (květen - prosinec 2004)*
Správy - Správy NP a CHKO
Zdroj: AOPK ČR (2005)

BOX 5:
Evropské tématické středisko biologické rozmanitosti (ETC/BD)

Od roku 1993 působí jako odborná instituce Evropských společenství (ES) Evropská agentura životního prostředí (EEA). Jejím úkolem je poskytovat institucím ES, členským státům Evropské unie (EU), dalším evropským zemím i evropské veřejnosti aktuální a věrohodné informace o stavu a vývojových trendech životního prostředí. V EEA pracuje přibližně stovka zaměstnanců a instituce má ročně k dispozici na řešení svých úkolů 25 milionů euro (760 milionů Kč). Základní úlohou EEA zůstává rozvíjení Evropské informační a pozorovací sítě pro oblast životního prostředí (EIONET). Tvoří ji národní kontaktní místa (NFP), ustavená v každé členské zemi EEA a zabezpečující nezbytná data, a s nimi v rámci určitého státu spolupracující instituce. Jednotlivým okruhům péče o životní prostředí se věnují evropská tématická střediska, zřizovaná a financovaná EEA obvykle na dobu tří až čtyř let. V současnosti jich existuje pět a tvoří je konsorcia vědeckovýzkumných a odborných státních i nevládních institucí z členských zemí EEA. Členskou zemí EEA může být i stát, který není členem EU.

V dubnu 2004 vyhlásila EEA veřejnou soutěž na zřízení Evropského tématického střediska biologické rozmanitosti (ETC/BD), a to na období 2005 – 2008. Vedoucí pracovníci Národního přírodovědeckého muzea Paříž nabídli AOPK ČR, aby se stala členem konsorcia organizací, které bude usilovat o získání čtyřletého grantu EEA na činnost ETC/BD.

Konsorcium, složené z mezinárodních institucí i vědeckovýzkumných pracovišť, působících v některých členských státech EU, v srpnu 2004 ve veřejné soutěži zvítězilo. Evropské tématické středisko biologické rozmanitosti, které 3. ledna 2005 zahájilo svou činnost, kromě Národního přírodovědeckého muzea a AOPK ČR tvoří Evropské středisko ochrany přírody (ECNC), Evropský ústav lesa (EFI), mezinárodní organizace na ochranu a udržitelné využívání mokřadů Wetlands International, italský Ústřední ústav pro mořský výzkum (ICRAM), britský Společný výbor ochrany přírody (JNCC), Estonské středisko informací o životním prostředí (EEIC) a Ústav krajinné ekologie Slovenské akademie věd.

Mezi hlavní činnosti střediska v r. 2005 bude patřit odborná podpora naplňování příslušné legislativy ES, zejména vytvoření a péče o soustavu chráněných území ES Natura 2000, příprava programu monitorování biodiverzity a navržení a ověření indikátorů biologické rozmanitosti, které by umožnily vyhodnotit, zda se skutečně podařilo splnit politický závazek v EU a v celoevropském a globálním rozsahu do roku 2010 výrazně omezit nebo dokonce zastavit úbytek biologické rozmanitosti. Pozornost bude věnována také vzájemnému působení probíhajících a očekávaných změn podnebí a biodiverzity.

3.8 PÉČE O JESKYNĚ

AOPK ČR zajišťuje ochranu a péči o jeskyně, anorganické složky krasu a jiné podzemní prostory, které jsou v zájmu ochrany přírody. Pořizuje a spravuje celostátní evidenci a dokumentaci jeskyní a poskytuje informace a odborné posudky zejména orgánům státní správy a samosprávy. Přímo spravuje vybrané jeskynní systémy, zajišťuje jejich ochranu, péči o ně, prezentaci veřejnosti a další služby, které s tím souvisejí. Ke dvanácti zpřístupněným jeskyním převzala do přímé správy a provozu od 1.7.2004 také jeskyni Na Turoldu u Mikulova, kde zřídila i nové pracoviště - správu této jeskyně.

Obr. 22: *Jehličková výzdoba - Jeskyně Na Turoldu*

Uvedené úkoly zajišťoval úsek ochrany a provozu jeskyní s oddělením ochrany jeskyní a správami jeskyní Chýnovských, Koněprusk ých, Bozkovských dolomitových, Javoříčských, Na Pomezí, Na Špičáku, Mladečských, Zbrašovských aragonitových, Na Turoldu a správou jeskyní Moravského krasu, obhospodařující jeskyně Punkevní s propastí Macochou, Sloupsko-šošůvské, Balcarku a Kateřinskou.

Pracovníci úseku ve spolupráci zejména s Českou speleologickou společností pokračovali v identifikaci a posuzování jeskyní podle § 10 zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, posuzování záměrů jejich využívání nebo zásahů do nich, zpracovávání znaleckých posudků ke správním i přestupkovým řízením. Pokračovala tvorba celostátní databáze informací o jeskyních (JESO), kam bylo nově zaregistrováno 160 jeskyní. Celkem je k 31. 12. 2004 v ČR evidováno 3 401 krasových a pseudokrasových jeskyní. Zahájena byla příprava podmínek pro zpracovávání dokumentace jeskyní odkrývaných při těžbě nerostů a geologickém průzkumu, jak stanoví nová vyhláška MŽP č. 667/2004 Sb., pro kterou úsek také připravoval odborné podklady.

Úsek dále zajišťoval podklady a zpracovávání plánů péče o zvláště chráněné jeskyně, jakož i realizaci jimi stanovených zásahů, a to zejména v jeskyních ve správě AOPK ČR. Vedle běžných opatření, jakými jsou likvidace tzv. „lampenflory“ a znečištění z historických průzkumných a zpřístupňovacích prací, pokračoval zejména dlouhodobý program revitalizace (očisty) jeskyní, spojovaný převážně s náročnějšími zásahy a rekonstrukcemi zpřístupněných jeskyní. V tomto smyslu byl v Mladečských jeskyních radikálně odstraněn značný rozsah betonů, schodišť a starých technických zařízení, nezbytné chodníky minimalizovány a jeskyně důkladně očištěna. Dne 26. 4. 2004 ji slavnostně znovuotevřel veřejnosti ministr životního prostředí RNDr. Libor Ambrozek (obr. 23). Po celý rok pokračovala náročná rekonstrukce zpřístupnění a revitalizace Zbrašovských aragonitových jeskyní a 1. 9. 2004 začala rekonstrukce elektrického vybavení a příprava revitalizace jeskyní Na Pomezí.

Ve zpřístupněných jeskyních byly také prováděny zajišťovací, monitorovací a kontrolní práce podle předpisů a nařízení státní báňské správy, zaměřené zejména na sledování a zajištění stability podzemních prostor a bezpečnosti skalních stěn nad jejich portály. Ve všech jeskyních byly monitorovány kontrolní prvky pasivní ochrany, doplněné místy mechanickými dilatometry, v Koněpruských jeskyních automatizovaným systémem kontinuálního sledování seismických a pohybových poměrů s ohledem na trhací práce velkého rozsahu ve Velkolomu Čertovy schody.

Ve zpřístupněných jeskyních byla zajišťována jejich údržba a provoz s průvodcovskou službou podle návštěvních a provozních řádů a v souladu s podmínkami stanovenými orgány ochrany přírody a státní báňské správy. Jeskyně v roce 2004 navštívilo celkem 699 374 návštěvníků, tj. o 24 901 více než v roce 2003. Nejnavštěvovanějšími byly tradičně Punkevní (199 902), Koněpruské (101 226) a Bozkovské dolomitové jeskyně (71 540).

V jeskyních ve správě AOPK ČR pokračoval monitoring mikroklimatických poměrů a dceřinných produktů radonu. Práce jsou součástí mezinárodního výzkumného projektu a zaměřují se na sběr objektivních informací pro další ochranu a využívání jeskyní. Podrobný kontinuální automatizovaný monitoring mikroklimatických parametrů pokračoval v Punkevních jeskyních a vyprojektován byl i pro hydrotermální Zbrašovské aragonitové jeskyně, jejichž mimořádné koncentrace CO_2 jsou fenoménem evropského významu. Obdobně je pro účely ochrany a dalšího managementu jeskyní zaměřena spolupráce s Přírodovědeckou fakultou Masarykovy univerzity v Brně na výzkumu hydrochemických poměrů krasových vod a destrukce krápníkových útvarů v jeskyních Moravského krasu a na výzkumu destrukce jemných aragonitových útvarů ve Zbrašovských aragonitových jeskyních s experimentální aplikací metod k jejich záchraně. Vedle spolupráce na pravidelném sčítání zimujících netopýrů a mapování jejich letních kolonií pokračoval ve vybraných jeskyních rekognoskační výzkum bezobratlých.

Obr. 23: *Slavnostní znovuotevření Mladečských jeskyní ministrem životního prostředí RNDr. Liborem Ambrozkem, 26. 4. 2004*

Průběžně pokračovala dokumentace, fotodokumentace a videodokumentace jeskyní a akcí spojených s jejich výzkumem, ochranou a využíváním, jakož i sběr a zpracovávání dokumentačního materiálu, zejména historického charakteru. Podle předpisů státní báňské správy byly nově zaměřeny zrekonstruované prostory Mladečských jeskyní a aktualizovány mapy a báňsko-měřická dokumentace i dalších zpřístupněných jeskyní.

Se základními organizacemi České speleologické společnosti AOPK ČR spolupracovala také na speleologických průzkumech, zejména v Chýnovských, Bozkovských dolomitových, Javoříčských jeskyních a Na Turoldu. Nově odkrývané prostory byly postupně dokumentovány. Sledování jeskyní a krasových jevů ve Velkolomu Čertovy schody nepřineslo v průběhu roku 2004 žádné nové poznatky.

V rámci studijní cesty navštívili pracovníci správ českých jeskyní 24 jeskyní a významných krasových a archeologických lokalit ve francouzských Pyrenejích a jejich podhůří a navázali pracovní kontakty s jejich správami. Pracovní cesty menšího rozsahu se uskutečnily také na Slovensko, do Polska, Rakouska a SRN, zejména k řešení společných úkolů a účasti na odborných seminářích a konferencích. Společné akce byly uspořádány se Správou Slovenských jaskýň v Liptovském Mikuláši. Z domácích akcí

byla nejvýznamnější „Mezinárodní konference o historii poznávání a ochrany jeskyní ALCADI 2004“, kterou AOPK ČR hostila v Moravském krasu ve spolupráci s Geologickým ústavem AV ČR a Českou speleologickou společností (str. 40), jakož i 3. národní speleologický kongres, pořádaný Českou speleologickou společností tamtéž.

Tab. 4: *Počty návštěvníků v jednotlivých jeskyní za rok 2004*

Balcarka	34 904
Bozkovské d.	71 540
Chýnovské	37 236
Javoříčské	46 782
Kateřinská	57 139
Koněpruské	101 226
Mladečské	20 028
Na Pomezí	51 748
Na Špičáku	16 628
Na Turoldu	15 667
Punkevní	199 902
Sloupsko-šoš.	46 574
Zbrašovské ar.	rekonstrukce
Celkem	**699 374**

BOX 6: Jeskyně

Kras je území budované karbonátovými či jinými rozpustnými horninami s výskytem povrchových i podzemních tvarů a jevů, vzniklých převážně rozpustnou činností vody.

Pseudokras jsou soubory povrchových i podzemních tvarů nebo jevů, morfologicky podobných krasovým, ale vzniklých v horninách různých typů převážně jinými procesy než rozpouštěním karbonátových hornin.

Jeskyně jsou podzemní dutiny vytvořené přírodními procesy, převážně rozpouštěním karbonátových hornin (krasová j.) nebo mechanickými deformacemi ostatních hornin (pseudokrasové j.). Největší jeskyní ČR je jeskynní soustava Amatérské jeskyně v Moravském krasu o celkové délce 34,9 km.

Propasti jsou svislé či strmé dutiny vytvořené přírodními procesy, vedle rozpouštění krasových hornin velmi často i řícením. Nejhlubší propastí v ČR je Hranická propast u Teplic nad Bečvou, jejíž hloubka je zatím ověřena do 274,5 m.

Zpřístupněné jeskyně jsou stavebně a technicky upravené jeskyně, vybavené bezpečnou a elektricky osvětlenou návštěvní trasou, přístupné v doprovodu průvodců veřejnosti.

JESO – jednotná evidence speleologických objektů je jednotně vedený soubor základních informací o jeskyních v ČR. Je primární evidencí jeskyní zejména pro potřeby jejich ochrany podle §10 zákona č.114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů. V systému je zaevidováno 3 401 jeskyní.

3.9 STÁTNÍ PROGRAM OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČR

Státní program ochrany přírody a krajiny ČR (SPOPK) byl přijat usnesením vlády ČR č. 415 ze dne 17. 7. 1998. Tento dokument obsahuje nejdůležitější úkoly z oblasti ochrany přírody a krajiny, na jejichž plnění se podílejí zúčastněná ministerstva a další vybrané organizace. V období 1998 – 2003 se uskutečnilo 25 řádných zasedání rady Stálé konference SPOPK. V roce 2003 se na mimořádných zasedáních za účasti zástupců Ministerstva životního prostředí, Ministerstva zemědělství a Ministerstva pro místní rozvoj ukázalo jako nezbytné SPOPK aktualizovat. Přípravou aktualizace byla pověřena pracovní skupina AOPK ČR, která následně zpracovávala v roce 2004 návrh materiálu *Státní program ochrany přírody a krajiny ČR – státní strategie ochrany přírody a krajiny v ČR*, který byl v listopadu 2004 předložen MŽP. Při zpracování návrhu bylo nezbytné zohlednit novelu zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, jejíž přijetí se oproti původnímu předpokladu posunulo až do dubna 2004 (zákon č. 460/2004 Sb., kterým předseda vlády vyhlašuje úplné znění zákona č. 114/1992 Sb.).

Na konci roku 2004 bylo zahájeno projednávání návrhu aktualizace SPOPK v rámci sekce ochrany přírody a krajiny MŽP, následovat by mělo i jeho vnitroresortní projednání na MŽP a připomínkové řízení meziresortní. Posledním krokem by mělo být předložení dokumentu vládě ČR k posouzení jeho přijetí jako usnesení vlády.

3.10 ÚSTŘEDNÍ SEZNAM OCHRANY PŘÍRODY (ÚSOP)

Ústřední seznam ochrany přírody (ÚSOP) soustřeďuje zřizovací a odbornou dokumentaci o ZCHÚ včetně památných stromů. Uvedená evidence je na území ČR vytvářena od 60. let 20. století. Podle zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, byla vedením ÚSOP pověřena AOPK ČR.

Sbírka listin ÚSOP archivuje a zpřístupňuje dokumentaci ZCHÚ, obsahující vyhlášku, výnos či nařízení příslušného orgánu státní správy, resp. zákonodárného sboru. Součástí zřizovací dokumentace je i dokumentace zeměměřická s vyznačením příslušného území. Druhou část archivovaných materiálů představuje odborná dokumentace. V rezervačních knihách jsou uchovávány plány péče o dané ZCHÚ, výsledky inventarizačních průzkumů a odborné zprávy či studie, týkající se konkrétního ZCHÚ. Sbírka listin obsahuje i dokumenty k výjimkám z ochranných podmínek jednotlivých ZCHÚ. Jako archiv dokumentace ochrany přírody je sbírka listin ÚSOP podle zákona č. 114/1992 Sb. veřejnou listinou, do níž je možné nahlížet.

Od roku 2003 je vyvíjen Digitální registr ÚSOP, který ukládá, zpracovává a archivuje údaje, získané ze Sbírky listin, a následně je uživatelům zpřístupňuje soudobými informačními technologiemi. Člení se na databáze, prostorová data, využívající geografické informační systémy (GIS), a obrazy listinné dokumentace (naskenované písemné dokumenty). Samotná data, zpracovávaná v rámci veřejného provozu digitálního registru ÚSOP, jsou zájemcům poskytována bezplatně.

V rámci naplňování zákona č. 95/1999 Sb. o podmínkách převodu zemědělských a lesních pozemků z vlastnictví státu na jiné osoby, byla i v roce 2004 prováděna kontrola předávaných souborů pozemků, navržených Pozemkovým fondem k prodeji tak, aby se z prodeje vyloučily pozemky ležící v maloplošných ZCHÚ. Během roku 2004 došlo z ústředí Pozemkového fondu Praha 49 souborů se žádostí o souhlas s prodejem jednotlivých pozemků. Uvedené soubory obsahovaly 171 887 žádostí, které byly postoupeny MŽP. Kromě toho bylo vyřízeno dalších 174 dotazů, směrovaných na MŽP či jednotlivé úřady Pozemkového fondu v celé ČR.

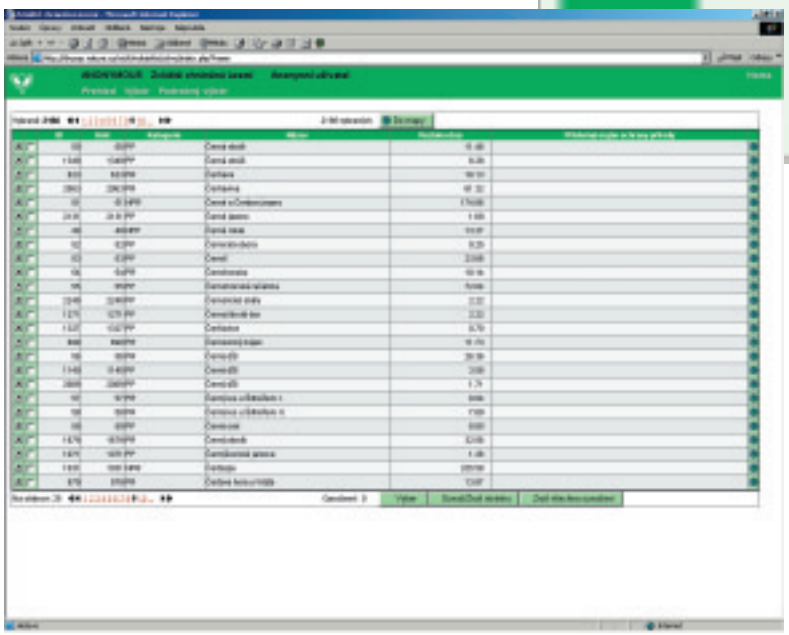

3.11 INFORMAČNÍ SYSTÉM OCHRANY PŘÍRODY

Jednotlivé informační systémy organizací ochrany přírody (AOPK ČR, SCHKO ČR, resp. Správy ochrany přírody a správy národních parků) tvoří Informační systém ochrany přírody (ISOP). Jeho cílem je integrace těchto systémů, jejich standardizace, jednotná správa a distribuce dat ochrany přírody. V roce 2004 pokračovala tvorba Portálu ochrany přírody (vypracování a schválení investičního záměru), který by měl poskytovat zájemcům ověřené informace z oblasti ochrany přírody.

V rámci Informačního systému AOPK ČR byla v roce 2004 zaměřena hlavní pozornost na realizaci digitálního registru ÚSOP, vektorizaci výsledků mapování biotopů, správě národní databáze soustavy Natura 2000 a přípravy podkladů pro vyhlášení ptačích oblastí a evropsky významných lokalit (viz str. 10). Dokončen byl projekt pro tvorbu informačního systému. V roce 2004 pokračovalo zpracování mapových výstupů v rámci edice Chráněná území ČR. AOPK ČR zajišťovala i v roce 2004 administraci Informačního systému Úmluvy o biologické rozmanitosti www.chm.nature.cz (viz str. 28).

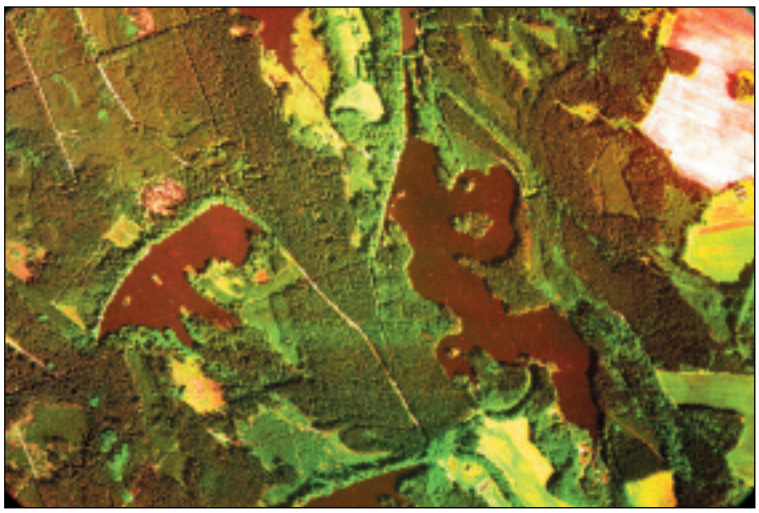

Obr. 24: *Příklad zpracování leteckého multispektrálního snímku – lokalita NPP Vizír*

V rámci dálkového průzkumu Země uskutečnila AOPK ČR letecké snímkování Máchova jezera. Z archivních leteckých snímků pokračovala tvorba analogových odvozenin (zvětšeniny a barevné syntézy) pro vybraná zvláště chráněná území. Fotoarchiv leteckých snímků a archiv fotodokumentace byl pravidelně aktualizován a prvním rokem bylo ověřováno a následně realizováno skenovaní mapových podkladů velkého formátu. Pokračovala pravidelná administrace databáze rastrových ekvivalentů mapových podkladů.

Mapový server AOPK ČR (http://mapmaker.nature.cz) byl během roku 2004 rozšířen o další mapové služby, které poskytují základní přehled o vektorových a rastrových zdrojích AOPK ČR.

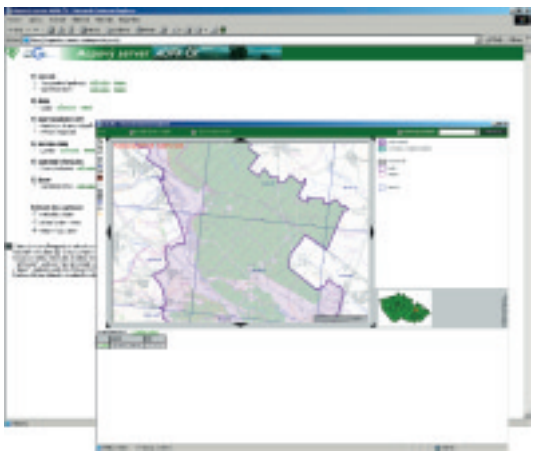

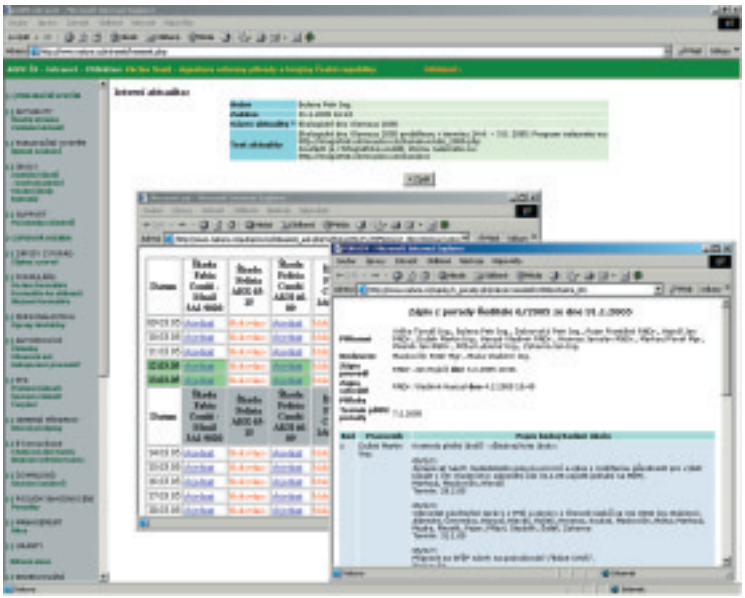

V roce 2004 bylo dokončeno základní prostředí webového rozhraní AOPK ČR, které je tvořeno internetovými prezentacemi všech pracovišť AOPK ČR (www.nature.cz) a webovým intranetem (www.nature.cz/intranet).

Projekt pokrývá základní agendy AOPK ČR. V budoucnu se počítá s dalším rozvojem intranetového i internetového prostředí a další optimalizací celého systému.

4 VĚDECKOVÝZKUMNÁ ČINNOST

AOPK ČR jako odborná organizace resortu životního prostředí se významně podílí na výzkumné činnosti související s péčí o přírodu a krajinu, a to jak vlastními pracovníky, tak spoluprací s mnoha institucemi a jednotlivci. V roce 2004 byla AOPK ČR hlavním řešitelem řady projektů výzkumu a vývoje (VaV) a jiných grantových projektů a na dalších spolupracovala.

V roce 2004 byly uzavřeny projekty:

- Metodický postup získání, zpracování a jednotného udržování dat různých stupňů územní ekologické stability a návrh vytvoření informačního systému Správy datového centra ÚSES ČR (VaV 640/5/02)
- Dokončení edice půdních map v ČR v měřítku 1:50 000 (VaV 640/5/01)
- Výzkum přírodních stanovišť za účelem jejich vymezení ve smyslu evropských standardů (VaV 600/1/02)

V roce 2004 pokračovalo řešení projektů:

- Monitoring zvláště chráněných druhů rostlin, živočichů a typů přírodních stanovišť, významných z hlediska ES (VaV 610/4/01)
- Inventarizace maloplošných zvláště chráněných území národních kategorií (VaV 620/2/03)
- Výzkum ekologie a rozšíření, návrh managementu populací a záchranných programů zvláště chráněných druhů živočichů (VaV 620/1/03)
- Optimalizace výsledků mapování přírodních biotopů a jejich aktuálního zastoupení na území ČR jako předmětu ochrany v současné síti maloplošných zvláště chráněných území v ČR (VaV 620/20/03).
- Červená kniha biotopů (VaV 630/02/03) – spolu s Ústavem ekologie krajiny AV ČR
- Výzkum dynamiky vývoje pralesovitých rezervací v ČR (GA ČR 526/02/0025)
- Výzkum a shromáždění poznatků o stavu a rozšíření přírodních lesů v ČR (VaV 610/6/02)
- Vyhodnocení a návrh doplnění ekonomických nástrojů využitelných pro oblast ochrany přírody a krajiny s ohledem na transpozici práva EU (VaV 610/01/03)

Podrobnější informace o jednotlivých projektech včetně anotací jsou dostupné na webové adrese www.nature.cz.

5 KONFERENCE A SEMINÁŘE

AOPK ČR uspořádala v roce 2004 18 interních seminářů týkajících se např. územní ochrany a ochrany krajiny (*Diskusní seminář na téma ÚSES, Pracovní seminář ke krajinotvorným programům, Krajinný ráz a jeho hodnocení*), druhové ochrany (*Motýli jako indikátor stavu přírodního prostředí a možnosti monitoringu v rámci Natura 2000, Databanka přirozených lesů v České republice a systém výzkumu a monitoringu, Záchranné programy rostlin a živočichů – stav koncepce této problematiky* nebo *Problematika fragmentace prostředí dopravními stavbami*), informatiky (*Možnosti využití a zpracování rastrových dat v ochraně přírody, Webové stránky AOPK ČR)* a mezinárodních ochranářských aktivit (*Mezinárodní péče o přírodu a krajinu*).

AOPK ČR zajišťovala nebo se podílela na organizování následujících odborných seminářů a konferencí:

Pracovní konference *COST E 27 - Protected Forest Areas in Europe – Analysis and Harmonisation – 6th working group and MC joint meeting* (26. – 29. 2. 2004, Kongresové centrum Průhonice u Prahy; AOPK ČR) se v rámci výše uvedeného celoevropského projektu zabývala přípravou národních zpráv hodnotících vývoj soustav lesních rezervací, jejich současným statutem, formou ochrany atd. V průběhu konference proběhla diskuse týkající se připravované syntézy dat, která by měla poskytovat celoevropský přehled o minulosti i současném stavu lesních rezervací z různých úhlů pohledu (např. náhrady vlastníkům, kategorie chráněných území a jejich omezení atd.).

Celostátní konference *Krajinotvorné programy* (27. – 28. 4. 2004, Kongresové centrum Průhonice u Prahy; AOPK ČR, MŽP, ČSOP a VÚKOZ) navázala na konference se stejnou tematikou uskutečněné v předchozích letech. Mezi zúčastněnými odborníky byl i ministr životního prostředí RNDr. Libor Ambrozek. Jako výstup z konference byl vydán sborník přednášek.

Pracovní seminář *ÚSES a jeho realizace v krajině* (10. 6. 2004, okres Bruntál; AOPK ČR) se uskutečnil jako exkurze pro pracovníky obecních úřadů obcí s rozšířenou působností po realizovaných prvcích ÚSES s odborným výkladem k praktickým i teoretickým aspektům jejich zakládání a funkce. Jako výstup z tohoto pracovního semináře byl vydán sborník.

3. ročník semináře ÚSES – Zelená páteř krajiny (6. – 7. 9. 2004, MZLU Brno; AOPK ČR, MZLU Brno, Nadační fond ochrany přírody, AGERIS, s.r.o.) byl určen odborné veřejnosti zabývající se problematikou ÚSES, která zde byla představena dvěma tematickými okruhy - *ÚSES ve státní správě a samosprávě* a *ÚSES v informačních systémech.* Mezi 150 účastníky byli pracovníci státní správy a samosprávy, univerzitních pracovišť i soukromých subjektů. Jako výstup ze semináře byl připraven sborník sestávající ze dvou částí – tištěné s krátkými anotacemi a kompaktního disku s plným zněním všech příspěvků.

Seminář *Školení pracovníků obecné ochrany přírody k problematice krajinného rázu* (22. – 23. 9. 2004, zámek v Bartošovicích na Moravě; AOPK ČR) byl určen zejména pro odborníky z AOPK ČR a SOP.

Mezinárodní konference ALCADI 2004 v Moravském krasu (20. – 24. 10. 2004, Moravský kras; AOPK ČR, Česká speleologická společnost a Geologický ústav AV ČR) se uskutečnila jako mezinárodní setkání odborníků věnované speleohistorii, tedy historii poznávání, výzkumu, ochrany a využívání jeskyní.

6 PUBLIKAČNÍ ČINNOST

AOPK ČR v roce 2003 vydala tyto publikace:

Andreas M., Cepáková E. (2004): *Metodická příručka pro praktickou ochranu netopýrů* - AOPK ČR Praha (náklad 1 500 výtisků)

Danihelka J., Štefánek M., eds. (2004) Příroda 21 – *Sborník prací z ochrany přírody* - AOPK ČR Praha (náklad 400 výtisků)

kolektiv (2004): *Výroční zpráva 2003.* Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky - AOPK ČR Praha (náklad 150 výtisků)

Mackovčin P., Sedláček M. eds. (2004a): *Chráněná území České republiky, svazek X. Ostravsko* – AOPK ČR Praha a EkoCentrum Brno (náklad 2 000 výtisků)

Mackovčin P., Sedláček M. eds. (2004b): *Chráněná území České republiky, svazek XI. Plzeňsko - Karlovarsko* – AOPK ČR Praha a EkoCentrum Brno (náklad 2 000 výtisků)

Pracovníci AOPK ČR v roce 2004 uveřejnili v časopisech, sbornících i publikacích v ČR a v zahraničí řadu původních vědeckých prací, odborných studií i rešerší. Jejich aktualizovaný seznam je k dispozici na stránkách www.nature.cz.

7 Seznam použitých zkratek

AEP	–	agroenvironmentální programy
AOPK ČR	–	Agentura ochrany přírody a krajiny
AV ČR	–	Akademie věd České reepubliky
CBD	–	Úmluva o biologické rozmanitosti
CITES	–	Úmluva o mezinárodním obchodě ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin
ČIŽP	–	Česká ispekce životního prostředí
ČSOP	–	Český svaz ochránců přírody
ECNC	–	Evropské středisko ochrany přírody
EEA	–	Evropská agentura životního prostředí
EFI	–	Evropský ústav lesa
EIONET	–	Evropská informační a pozorovací síť pro oblast životního prostředí
EK	–	Evropská komise
ES	–	Evropská společenství, Evropské společenství
ETC/BD	–	Evropské tématické středisko biologické rozmanitosti
EU	–	Evropské unie
GA	–	grantová agentura
GIS	–	geografický informační systém
HRDP	–	Horizontální plán rozvoje venkova
CHKO	–	chráněná krajinná oblast
CHM	–	Informační systém Úmluvy o biologické rozmanitosti
ISOP	–	Informační systém ochrany přírody
MA	–	projekt Hodnocení světového ekosystému na začátku tisíciletí
MHMP	–	Magistrát hlavního města Prahy
MZLÚ	–	Mendelova zemědělská a lesnická univerzita
MŽP	–	Ministerstvo životního prostředí
NFP	–	národní kontaktní místa
NP	–	národní park
NPP	–	národní přírodní památka
NPR	–	národní přírodní rezervace
OSN	–	Organizace spojených národů
PDVEA	–	Program drobných vodohospodářských ekologických akcí
PP	–	přírodní památka
PPK	–	Program péče o krajinu
PR	–	přírodní rezervace
PRŘS	–	Program revitalizace říčních systémů
SBSTTA-CBD	–	Poradní orgán pro vědecké, technické a technologické záležitosti Úmluvy o biologické rozmanitosti
SCI	–	Sites of Community Importace - evropsky významná lokalita
SOP	–	Správa ochrany přírody
SPA	–	Special Protection Areas - ptačí oblast
SPOPK	–	Státní program ochrany přírody a krajiny
TTP	–	trvalý travní porost
ÚSES	–	územní systém ekologické stability
ÚSOP	–	Ústřední seznam ochrany přírody
VÚKOZ	–	Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví
ZCHÚ	–	zvláště chráněná území

8 Seznam boxů

Box č. 1: Natura 2000 (str. 11)
Box č. 2: Agroenviromentální programy (str. 17)
Box č. 3: Kategorie ZCHÚ (str. 20)
Box č. 4: Záchranné programy a záchranné programy - programy péče pro planě rostoucí rostliny a volně žijící živočichy (str. 27)
Box č. 5: Evropské tématické středisko biologické rozmanitosti (ETC/BD) (str. 31)
Box č. 6: Jeskyně (str. 34)

VÝROČNÍ ZPRÁVA 2004
AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČESKÉ REPUBLIKY

Vydává:	Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky Praha
Editoři:	Petr Bulena & Jan Plesník
Autoři textu:	kolektiv pracovníků AOPK ČR Praha
Autoři obrázků:	Dušan Boucný (obr. č. 15), Petr Dobrovský (8), Jan Flek (23), Karel Gregor (14), Petr Holub (12, 13), Adam Kurz (19, 20), Magdaléna Straková (11), Monika Štambergová (16), Dana Turoňová (18), Petr Zajíček (22)
Autor fotografie na obálce:	Petr Holub
Příprava do tisku:	Olga Čermáková, nakladatelství, Hradec Králové
Tisk:	CT Quadro, Pardubice
Počet stran:	44
Náklad:	200 výtisků

Praha, 2005
ISBN 80-86064-84-0

© Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky 2005

Doporučená citace:
kolektiv (2005): Výroční zpráva 2004. Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky. AOPK ČR Praha, 44 pp.

Tištěno technologií šetrnou k životnímu prostředí.